

Jean-Baptiste Poquelin Molière

Škrtac

Komedija u pet činova

S francuskog preveo
Iso Velikanović

Prijevod redigirao
Zvonimir Bulaja

Sadržaj

Prvi čin	4
Drugi čin	16
Treći čin	25
Četvrti čin.....	36
Peti čin	44
Rječnik	53

LICA

Harpagon, otac Cléantov i Elisin, zaljubljen u Marianu.

Anselme, otac Valèrov i Marianin.

Cléante, sin Harpagonov.

Elise, kći Harpagonova.

Valère, sin Anselmov, zaljubljen u Elisu.

Mariane, kći Anselmova.

Frosine, provodadžinica.

Simon, mešetar.

Jacques, kuhar i kočijaš.

La Flèche, sluga Cléantov.

Gospa Claude, sluškinja Harpagonova.

Brindavoine,
La Merluce, lakaji Harpagonovi.

Komisar i njegov pisar.

Događa se u Parizu, u Harpagonovoj kući.

Prvi čin

Prvi prizor

Valère, Elise.

Valère. Ta zar se rastužujete vi, dražesna Elise, a bili ste tako dobri te ste me ljubezno uvjerali o svojoj vjernosti. Ja sam sav radostan, a vidim da vi žalibože uzdišete. Recite mi, žalite li što ste me usrećili? I kajete li se za tu obvezu, na koju vas je navela moja ljubav?

Elise. Ne, Valère, ne mogu se ja kajati za sve ovo što činim vama; osjećam da me na to trga preslatka sila; a u mene nema snage za želju da ne bude tako. Ali da vam pravo rekнем, mene uznemiruje uspjeh i jako se bojim da li vas ne ljubim nešto više nego što bih trebala.

Valère. Pa čega bi se vi, Elise, bojali radi toga jer mene volite?

Elise. Ah, mnogoga i premnogoga; očeve žestine, obiteljskih prigovora, svjetskoga zabadanja, ali najviše, Valère, promjene u vašem srcu i one zločinske hladnoće kojom vaš muški rod najviše uzvraća prežarke iskaze nedužne ljubavi.

Valère. Ah, nemojte mi činiti krivicu, da me sudite po drugima: sve o meni sumnjajte prije, Elise, nego da bih se iznevjerio svojoj dužnosti prema vama. Prejako vas ljubim da bih to učinio; moja će ljubav za vas potrajati koliko i moj život.

Elise. Ah, Valère, svaki govori ovako. Svi su ljudi po riječima slični i jedino ih djela ras-krivaju da su različiti.

Valère. Kad se jedino po djelima raspoznaje šta smo, počekajte barem da po njima sudite o mojem čuvstvu, i nemojte mi tražiti krivice u nepravom strahu od nemile slutnje. Ne ubijajte me, molim vas, ljutim udarcima sumnje, koja me vrijeđa, i dajte mi vremena da vas tisućama i tisućama dokaza uvjerim kako je moja sklonost poštena.

Elise. Ah, kako te lako uvjeravaju oni koje ljubiš! Jest, Valère, ja sudim, vaše srce ne može varati mene. Vjerujem da me ljubite istinskom ljubavlju i da ćete mi biti vjerni; neću nipošto da sumnjam o tom, te se jadim jedino zato jer se bojim da me ne bi pokudili.

Valère. Ali čemu taj nemir?

Elise. Ne bih se trebala ničega bojati, kad bi sav svijet gledao vas onim očima kojima vas gledam ja; u vama ja nalazim opravdanje onomu što činim za vas. Mojemu je srcu na obranu sva vaša vrijednost, potkrijepljena i pomognuta zahvalnošću, na koju me prema vama primorava Bog. Mislim neprestano na onu začudnu opasnost, što je stala da nas iznosi jedno drugomu pred oči, onu nenadanu plemenitost, kako ste riskirali život da iz bijesnih valova spasite život meni, onu brižljivost, punu nježnosti, što ste mi ju iskazali kad ste me izbavili iz vode, i revno poštovanje te žarke ljubavi, koju nije suzbilo niti vrijeme niti neprilike, nego vi radi nje zaboravljate i rodbinu i domovinu, ona vas zadržava ovdje, preobličuje vam sudbinu, i navela je vas da se prerušite u slugu mojega oca, samo da biste mene vidjeli. To se bez sumnje divno doima mene i to je pred mojim očima do-

voljno da mi opravda obvezu na koju sam se privoljela; ali to nije možda dovoljno da tu obvezu opravda pred drugima, i ja nisam sigurna, da drugi pristaju uz moja čuvstva.

Valère. Od svega toga što ste rekli, želim jedino svojom ljubavlju kod vas zavrijediti nešto; a što se tiče vaših skrupula, otac se vaš sâm odviše stara da vas opravda pred svim svijetom; pretjerana škrtost njegova i oporost njegova, kako on živi sa svojom djecom, mogla bi vas ovlastiti na najneobičnija djela. Oprostite mi, dražesna Elise, što pred vama govorim ovako. Vi znate da se o toj stvari ne može reći dobra riječ. Ali ako najzad uzmognem naći svoje roditelje, kako se nadam, neće nam biti velika muka da steknemo njihovu sklonost. Nestrpljivo očekujem vijesti o njima, i ja ću ih sâm potražiti, ako ne stignu brzo.

Elise. Ah, Valère, ne mičite se odavde, molim vas, i nastojte jedino da se umilite mojemu ocu.

Valère. Vi vidite, kako se ja laćam toga i kakvom sam se lukavom uslužnošću morao poslužiti da se uvučem u njegovu službu, kakvom se krinkom simpatije i složnih osjećaja prikrivam da se svidim njemu, i kakvu ja osobu glumim svaki dan s njim da steknem njegovu ljubav, i ja osjećam: da predobivaš ljude, najbolji ti je način pred očima im se kititi njihovim sklonostima, pristajati uz njihova načela, kaditi njihovim pogrješkama i pljeskati onomu što čine. Ne trebaš se bojati, da ćeš pretjerati predusretljivost; ma kako bio očit način kojim ih za nos vučeš, najlukaviji se vazda najgore zavaravaju laskanjem; i nema te bezobraštine i smješnoće da ti ju ne bi progutali, kad ju začiniš hvalama. U poslu što ja radim, stradava ponešto iskrenost: ali tko treba ljude, mora se udešavati prema njima; a kad ne možeš da ih predobivaš drugačije nego ovako, nisu krivi oni koji laskaju, nego oni, koji žele da im laskaju.

Elise. Ali zašto vi ne nastojite steći i pomoć mojega brata, ako bi sluškinja smislila da otkrije našu tajnu?

Valère. Ne mogu se paziti i s jednim i s drugim; očeva i sinova ćud tako su oprečne da je teško složiti ta dva povjerenja. Ali vi od sebe poradite kod brata i poslužite se prijateljstvom što je među vama, da ga sklonite na našu korist. On dolazi. Ja se uklanjam. Ulučite to vrijeme da govorite s njim, a o našoj mu stvari otkrijte samo onoliko koliko budete smatrali podesnim.

Elise. Ne znam hoće li u meni biti snage da mu to povjerim.

Drugi prizor

Cléante, Elise.

Cléante. Vrlo se veselim što te, sestro, nalazim samu; želio sam govoriti s tobom i otkriti ti jednu tajnu.

Elise. Evo sam pripravna, brate, da te slušam. Šta bi da mi kažeš?

Cléante. Mnogo, sestro, a sve uvijeno u jednu riječ. Ja ljubim.

Elise. Ti ljubiš?

Cléante. Jest, ja ljubim. Ali prije nego što ću dalje, znam da ja zavisim od oca i da me sinovsko ime podvrgava njegovoj volji; da ne smijemo zadavati riječ bez privole onih kojima dugujemo život; da je Bog postavio njih za gospodare našim željama, a nama se na-

laže da se jedino po njihovoj uputi odlučujemo; jer kako njih ne zaokuplja nikakav ludi ljubavni žar, u stanju su da se manje varaju nego mi i da mnogo bolje vide što nama valja; da treba više vjerovati svijetlu njihove razboritosti nego sljepoći naše strasti; i da nas žestina mladosti zanosi najviše u ljutu propast. Sve ti ovo, sestro, govorim zato da se ti ne bi trudila i meni to govorila; jer na koncu konca, ljubav moja neće ništa slušati i ja te molim da mi ne prigovaraš.

Elise. Jesi li se, brate, vjerio s onom koju ljubiš?

Cléante. Nisam; ali sam se odlučio na to, pa te još jednom zaklinjem, nemoj mi kazivati nikakovih razloga da me odvратиš od toga.

Elise. Zar sam ja, brate, takav čudan stvor?

Cléante. Nisi, sestro; ali ti ne ljubiš. Ti ne znaš onu slatku silu, što ju nježna ljubav izvršuje na našim srcima, i ja se bojim tvoje mudrosti.

Elise. Ah, brate, nemojmo govoriti o mojoj mudrosti! Nema nikoga komu ne bi nedostajalo nje, barem jedan put u životu; pa ako ja tebi raskrijem srce svoje, možda ću pred tvojim očima biti kudikamo manje mudra nego ti.

Cléante. Ah, dao Bog da i tvoja duša, kao i moja...

Elise. Hajde da najprije svršimo tvoj posao, pa mi reci tko je ta što ju ljubiš.

Cléante. Mlada ženska, koja tek kratko vrijeme stanuje u ovom kraju, i kao da je stvorena da se svak zaljubi u nju, tkogod ju vidi. Priroda nije stvorila, sestro, ništa ljubeznije, i ja sam se zanio onoga časa kad sam je ugledao. Zove se Mariane i živi pod paskom dobre majke, koja skoro vazda boluje, a ta joj je umiljata kći toliko odana da se i ne može zamisliti. Ona ju služi, žali i tješi s nježnošću koja bi ti ganula dušu. Na najumiljatiji se način na svijetu laća onoga što radi, i nebrojne se milote sjaju u svim joj djelima, slatkoća puna dražesti, dobrota koja osvaja, divna čestitost i... Ah, sestro, volio bih da si ju vidjela!

Elise. Mnogo ja vidim, brate, i u onom što mi kazuješ; a da razumijem kakva je ona, dovoljno mi je što ju ti ljubiš.

Cléante. Doznao sam ispod ruke da one nisu u osobitim prilikama i čedno im se živovane muči da im za sve potrebe dotekne ono malo imutka što imaju. Zamisli, sestro, kolika bi mi radost bila kad bih pomogao stvorenje koje ljubim, kad bih na zgodan način priskočio malko u pomoć skromnim potrebama čestite obitelji; i razumij koliko mi je nemilo što radi očeve škrtosti ne mogu uživati tu radost i ne mogu toj krasotici prikazati bilo kakav dokaz moje ljubavi.

Elise. Razumijem ja dovoljno, brate, kako se ti jadiš.

Cléante. Ah, sestro, gore se jadim nego što ti i misliš. Jer napokon, zar ima ičega okrutnijega od ove krute štedljivosti što se izvršuje na nama, od ove čudne oskudice u kojoj moramo ginuti? Ta i šta će nama imutak, ako nam dopadne tek onda dok ne budemo u lijepoj dobi da ga uživamo, i ako se ja moram sada zaduživati na sve strane, samo da preživim, i ako se moram skupa s tobom svaki dan utjecati trgovcima da se mognem pristojno odijevati? Htio sam dakle govoriti s tobom, da mi pomogneš kako bismo isipali oca, šta sudi o meni; a ako se on usprotivi, odlučio sam da s tim milim stvorenjem odem u drugi kraj i da uživam sreću kakvu nam bude dosudio Bog. Nastojat ću zato svuda uzajmiti novaca, pa ako tvoje prilike, sestro, nalikuju na moje i ako nam se otac usprotivi željama, ostavit ćemo ga oboje i oslobodit ćemo se tiranije, pod kojom nas odavno već drži njegova nepodnosiva škrtost.

Elise. Istina je, svaki nam dan namiče sve više razloga da žalimo majčinu smrt i...

Cléante. Čujem njegov glas. Uklonimo se malo, da dovršimo što si povjeravamo, a onda ćemo složiti sile da navalimo na njegovu krutu volju.

Treći prizor

Harpagon, La Flèche.

Harpagon. Napolje odavde ovoga časa, i da nisi uzvraćao meni! Hajde, nosi se iz moje kuće, gospodine arcilupežu, ti istinski obješenjače!

La Flèche (za sebe.) Nisam još nikad vidio takva nevaljalca kakav je taj prokleti starac; i ja mislim, ako nije drugačije, u njemu je davao.

Harpagon. Ti mumljaš kroz zube?

La Flèche. Zašto vi tjerate mene?

Harpagon. Baš tebi, obješenjače, pristaje da me pitaš za razloge! Odlazi brže, jer ću te zatući!

La Flèche. Šta sam ja vama učinio?

Harpagon. Učinio si mi to, te ja hoću da ti odeš.

La Flèche. Gospodine, vaš mi je sin naložio da ga pričekam.

Harpagon. Idi i pričekaj ga na ulici, i ne koči se u mojoj kući kao kolac, pa da paziš na sve što se zbiva, i iz svega da izvlačiš korist. Neću neprestano pred sobom gledati uhodu mojih poslova, izdajicu kojemu proklete oči vrebaju za svakim mojim djelom; proždriu što god imam, i prekopavaju svakud da vide što bi se ukralo.

La Flèche. Kako bi, do vraga, itko okrao vas? Zar ste vi čovjek kojega krađu, kad vi sve zaključavate i stražite po danu i po noći?

Harpagon. Zaključavat ću što me bude volja. a stražit ću kako budem htio. Gledaj ti uhoda, kako paze šta radiš! (Tiho za sebe.) Dršćem od straha da on nije što god posumnjao o mojim novcima. (Glasno.) Da ti ne bi smislio i razglasio, da sam ja kod kuće sakrio novce?

La Flèche. Vi ste sakrili novce?

Harpagon. Nisam, huljo, ja to ne velim. (Tiho.) Da pobjesnim! (Glasno.) Pitam te, nećeš li ti od pakosti razglasiti, da sam sakrio?

La Flèche. Ta šta je nama do toga jeste li ili niste, kad je to nama svejedno?

Harpagon (diže ruku da pljusne La Flèchea.) Ti bi da mudruješ! Za to ću te mudrovanje zviznuti za uši. Odlazi, velim ti i opet.

La Flèche. Pa ja idem.

Harpagon. Počekaj! Nisi ništa ponio?

La Flèche. Šta bih vam odnio?

Harpagon. Hodi, da vidim! Pokaži ruke!

La Flèche. Evo ih.

Harpagon. Druge.

La Flèche. Druge?

Harpagon. Da.

La Flèche. Evo ih.

Harpagon (pokazuje na La Flèchove hlače dokoljenice.) Nisi ništa turio onamo?

La Flèche. Pogledajte sami!

Harpagon (pipa La Flèchu hlače odozdo.) Te su prostrane hlače zgodne da kriju što se krađe, i ja bih želio da za to objese koga.

La Flèche (za sebe.) Ah, ovakav bi čovjek zaista zaslužio ono čega se boji! Baš bih se veselio, da ga okradem!

Harpagon. A?

La Flèche. Šta?

Harpagon. Šta ti to govoriš o krađi?

La Flèche. Kažem, kako vi prekopavate svakuda, da vidite nisam li vas okrao.

Harpagon. To i hoću učiniti. (Pretražuje La Flèchu žepove.)

La Flèche (za sebe.) Kuga potamanila i škrtost i škrcel!

Harpagon. Šta? Šta kažeš?

La Flèche. Šta ja kažem?

Harpagon. Jest. Šta ti to veliš o škrtosti i škrcima?

La Flèche. Velim da kuga potamanila i škrtost i škrce.

Harpagon. O kom ti govoriš?

La Flèche. O škrcima.

Harpagon. A tko su ti škrci?

La Flèche. Lakomci i tvrdice.

Harpagon. Ali šta ti razumijevaš time?

La Flèche. Zašto se vi žestite?

Harpagon. Žestim se za ono za što treba da se žestim.

La Flèche. Mislite li vi da ja govorim o vama?

Harpagon. Ja mislim što ja mislim; ali želim da mi rekneš komu ti govoriš kad to kažeš.

La Flèche. Ja govorim... Ja govorim mojoj kapi.

Harpagon. A ja bih mogao tebe i po kapi.

La Flèche. Zar ćete mi braniti, da kudim škrce?

Harpagon. Neću; ali ću ti braniti da brbljaš i da se bezobraziš: šuti!

La Flèche. Ja ne spominjem nikoga.

Harpagon. Izmlatit ću te, ako budeš govorio.

La Flèche. Koga svrbi, nek se češe!

Harpagon. Hoćeš li šutjeti?

La Flèche. Hoću, kad moram.

Harpagon. Ah, ah!

La Flèche (pokazuje Harpagonu žep na svojem kaputu.) Evo gledajte još jedan žep. Jeste li zadovoljni?

Harpagon. No dakle, vrati mi, da te ne pretražujem.

La Flèche. Šta?

Harpagon. Što si mi uzeo.

La Flèche. Nisam ja vama uzeo ama ništa.

Harpagon. Zacijelo?

La Flèche. Zacijelo.

Harpagon. Zbogom. Odlazi do svih vragova!

La Flèche (za sebe.) Vrlo sam lijepo otpravljen!

Harpagon. Neka ti to bude barem na savjesti!

Četvrti prizor

Harpagon (sam).

Taj mi je obješenjak sluga na silnu nepriliku, ne volim gledati toga šepavoga psa. Zaista i nije mala muka čuvati u kući veliku svotu novaca; sretan je i presretan tko je dobro smjestio svu svoju imaćinu, a kod sebe zadržava samo onoliko koliko mu treba za trošak. Nije li mala neprilika dok u svoj kući ne pronađeš sigurno skrovište; jer blagajne su meni sumnjive i neću nipošto da se uzdam u njih; ja ih smatram baš za pravi vabac kradljivcima; na njih svagda napadaju najprije.

Peti prizor

Harpagon; Elise i Cléante razgovaraju i ostaju u pozadini.

Harpagon (misli da je sam.) Ne znam, međutim, jesam li dobro učinio što sam u vrtu zakopao deset tisuća škuda koje su mi vraćene jučer. Deset tisuća zlatnih škuda kod kuće svota je prilična... (Za sebe, kad je opazio Elisu i Cléanta.) Bože, kao da sam se sam izdao, u žaru se zanio, čini mi se da sam glasno govorio, kako sam umovao sam sa sobom. (Cléantu i Elisi.) Šta je?

Cléante. Nije ništa, oče.

Harpagon. Jeste li vi već dugo ovdje?

Elise. Baš smo došli.

Harpagon. Vi ste čuli...

Cléante. Šta, oče?

Harpagon. Tu...

Elise. Šta?

Harpagon. Što sam upravo rekao.

Cléante. Nismo.

Harpagon. Jeste, jeste.

Elise. Oprostite!

Harpagon. Vidim dobro da ste čuli nekoliko riječi. Ja sam to sâm sa sobom razgovarao kolika je muka danas da nađeš novaca, pa sam kazao da je sretan i presretan tko može kod kuće imati deset tisuća škuda.

Cléante. Skanjivali smo se da vam progovorimo, bojali smo se prekidati vas.

Harpagon. Vrlo mi je milo reći vama to, da ne biste naopako sudili i zamišljali, kao da ja kažem da deset tisuća škuda imam ja.

Cléante. Mi se ne pletemo u vaše poslove.

Harpagon. Kamo sreće od Boga da ja imam tih deset tisuća škuda!

Cléante. Ja ne vjerujem...

Harpagon. To bi meni bio dobar posao.

Elise. Tu su stvari...

Harpagon. Vrlo bih trebao njih.

Cléante. Ja mislim, da...

Harpagon. To bi mi jako valjalo.

Elise. Vi ste...

Harpagon. I ne bih se tužio da su loša vremena, kako se tužim sada.

Cléante. Za Boga, i ne treba da se vi tužite, oče; zna se da vi imate priličan imetak.

Harpagon. Šta! Ja imam priličan imetak! Tko to kaže, laže. Nema gore laži nego što je to; sve te glasove razglašuju hulje.

Elise. Nemojte se ljutiti.

Harpagon. Začudo, moja rođena djeca izdaju mene i postaju moji neprijatelji!

Cléante. Zar vam je neprijatelj, tko vam kaže da imate imetak?

Harpagon. Jest. Takvi razgovori i vaša rastrošnost prouzrokuju da će mi za koji dan doći tkogod i zaklati me, jer će misliti da sam pun dukata.

Cléante. Kakva je moja velika rastrošnost?

Harpagon. Kakva? Ima li veće sablazni nego što je ta sjajna kočija, u kojoj se vozikaš po gradu? Jučer sam ti izgrdio sestru; ali ovo je još gore. To vapije k Bogu za osvetom; pa kad te ogledam od glave do pete, ima na tebi dosta da bi se stvorila dobra renta. Rekao sam ti, sine, već dvadeset puta: ne sviđa mi se osobito sve tvoje vladanje, ti silno igraš markiza, a da se ovako odijevaš, moraš bogme mene pljačkati.

Cléante. A kako bih vas opljačkao?

Harpagon. Otkud bih i znao? Otkud dakle smažeš ti trošak za odjeću što je na tebi?

Cléante. Ja, oče? Ja se kartam, pa kako sam vrlo sretan, trošim na sebe sav novac što dobivam.

Harpagon. Veoma loše činiš. Ako si sretan u kartanju, trebaš se time koristiti i na čestite kamate dati novce što dobivaš, da ih jednom i imaš. Da o drugom i ne govorim, volio bih znati čemu su sve te vrpce kojima si se načičkao od glave do pete, i zar ti nije dosta pol tuceta uzica da prikopčaš hlače. Baš ti i treba novaca za vlasulje, kad imaš svoju rođenu kosu koja te ne stoji ništa! Okladio bih se da si za vlasulje i vrpce potrošio najmanje dvadeset pistola, a dvadeset pistola nosi u godini dana osamdeset franaka šest soua osam deniera, ako ih ukamatiš samo s osam i pol.

Cléante. Pravo velite.

Harpagon. Okanimo se toga, pa da govorimo o drugim poslovima. (Opaža kako Cléante i Elise jedno drugomu daju znakove.) A! (Tiho za sebe.) Čini mi se, jedno drugomu dojavljuje da mi ukradu novčarku. (Glasno.) Šta znače te geste?

Elise. Pogađamo se brat i ja tko će govoriti prvi; obadvoje imamo kazati nešto.

Harpagon. A i ja imam nešto da kažem vama obadvoma.

Cléante. Mi želimo, oče, da vam govorimo o ženidbi.

Harpagon. I ja bih da se razgovaram s vama o ženidbi.

Elise. Ah, oče!

Harpagon. Čemu taj uzvik? Straši li tebe, kćeri, riječ ili stvar?

Cléante. Ženidba i udaja može nama dvoma biti na strah, ako je onakva kako ju vi razumijevate; mi se bojimo da se naši osjećaji ne bi slagali s vašim izborom.

Harpagon. Strpite se malo! Nemojte se buniti! Znam ja šta vama obojima treba, te ni jednomu ni drugomu neće biti nikakva razloga da se potuži na sve ovo što kanim učiniti; pa da započnem s jednoga kraja, (Cléantu) jesi li ti, reci, vidio mladu žensku, imenom Mari-anu, koja stanuje nedaleko odavde?

Cléante. Jesam, oče.

Harpagon. A ti?

Elise. Čula sam za nju.

Harpagon. Kakva ti se, sine, čini ta djevojka?

Cléante. Vrlo dražesna.

Harpagon. Njena fizionomija?

Cléante. Posve čestita i duhovita.

Harpagon. Njeno biće i vladanje?

Cléante. Divni, nema sumnje.

Harpagon. Ne držiš li ti da bi takva djevojka prilično vrijedna bila da na nju misle?

Cléante. Držim, oče.

Harpagon. Da bi to bila poželjna prilika?

Cléante. Vrlo poželjna.

Harpagon. I da bi ona mužu bila na zadovoljstvo?

Cléante. Zacijelo.

Harpagon. Ima tu mala poteškoća; strah me je da možda nema onoliko imetka koliko bi se moglo nagađati.

Cléante. Ah, oče, na imetak se ne pazi, kad se uzima čestita djevojka.

Harpagon. Oprosti, oprosti! Ali mora se reći: ako ne bude onakva imetka kakav se želi, može se nastojati da se to naknadi drugim.

Cléante. To se razumije.

Harpagon. Veselim se dakle, što vidim da se slažeš sa mnom, jer njeno čestito vladanje i njena blagost predobili su moje srce, i ja sam odlučio da je uzmem, ako s njom nađem štogod imetka.

Cléante. Ha!

Harpagon. Šta je?

Cléante. Vi ste odlučili, velite...

Harpagon. Da uzmem Marianu.

Cléante. Tko? Vi? Vi?

Harpagon. Jest, ja, ja, ja. Šta to znači?

Cléante. Spopala me je odjednom vrtoglavica, pa odlazim.

Harpagon. Neće ti biti ništa. Ispij brže u kuhinji veliku čašu bistre vode!

Šesti prizor

Harpagon, Elise.

Harpagon. Eto ti tih kržljavaca udvarača, nema u njih više snage nego u kokošaka. Ovo sam, kćeri, odlučio za sebe. Što se tiče tvojega brata, njemu namjenjujem neku udovicu o kojoj su mi jutros govorili, a tebe dajem gospodinu Anselmu.

Elise. Gospodinu Anselmu?

Harpagon. Da, čovjeku zrele, razborite i mudre, kojem i nema više od pedeset godina, a hvale mu veliki imetak.

Elise (klanja se.) Ja neću da se udajem, oče, ako izvolijevate.

Harpagon (oponaša Elisu.) A ja, kćerkice moja draga, hoću da se ti udaš, ako izvolijevaš.

Elise (opet se klanja.) Molim, oprostite, oče.

Harpagon (oponaša Elisu.) Molim, oprosti, kćeri.

Elise. Ja sam prepokorna službenica gospodinu Anselmu; ali (klanja se opet) s vašim dopuštenjem, neću da se udam za njega.

Harpagon. Ja sam tvoj prepokorni sluga; ali (oponaša opet Elisu) s dopuštenjem tvojim, ti ćeš se udati za njega još večeras.

Elise. Još večeras?

Harpagon. Još večeras.

Elise (klanja se opet.) To neće biti, oče.

Harpagon (oponaša opet Elisu.) To će biti, kćeri moja.

Elise. Neće.

Harpagon. Hoće.

Elise. Neće, velim vam.

Harpagon. Hoće, velim ti.

Elise. Na to vi mene nećete nikad prisiliti.

Harpagon. Na to ću ja tebe prisiliti.

Elise. Volim se ubiti, nego da se udam za takva muža.

Harpagon. Nećeš se ti ubiti, nego ćeš se udati za njega. Ta gle tu drzovitost! Zar je ikad ikoja kći ovako govorila svojemu ocu?

Elise. A zar je ikad ikoji otac ovako udavao kćer?

Harpagon. Toj partiji nema prigovora, i ja bih se okladio da će sav svijet odobriti moj izbor.

Elise. A ja se kladim da ga nitko razborit ne može odobriti.

Harpagon (opaža iz daljine Valèra.) Evo Valèra. Hoćeš li da ga uzmemo, neka on između nas presudi tu stvar?

Elise. Pristajem.

Harpagon. Hoćeš li se pokoriti njegovoj presudi?

Elise. Hoću, privoljet ću se kako on bude rekao.

Harpagon. Uglavilo se je dakle.

Sedmi prizor

Valère, Harpagon, Elise.

Harpagon. Hodi Valère! Mi smo tebe odabrali da nam rekneš tko ima pravo, ja ili moja kći.

Valère. Vi, gospodine, bez pogovora.

Harpagon. Znaš li ti, o čemu mi govorimo?

Valère. Ne znam; ali vi ne možete imati krivo, vi ste puka pravica.

Harpagon. Ja hoću večeras da je udam za čovjeka koji je i bogat i pametan; a lupeškinja mi veli u brk da i ne sanja poći za njega. Šta o tom veliš ti?

Valère. Šta o tom velim ja?

Harpagon. Da.

Valère. He, he!

Harpagon. Šta je?

Valère. Ja velim da zapravo sudim kao i vi; a i ne može biti da vi ne bi imali pravo; ali i ona također nema nikako krivo i...

Harpagon. Ta gospodin je Anselme odlična partija, plemić je, dobar, ozbiljan i od prvoga mu braka nije ostalo ni jedno dijete. Zar bi ona mogla naići na ikoga boljega?

Valère. To je istina, ali bi vam mogla reći da nešto pre nagljudete stvar, a trebalo bi bar nešto vremena da se vidi hoće li njena sklonost moći složiti se sa...

Harpagon. Ovo je prilika koju treba brže ščepati. Ovdje mi ima probitak, kojega inače ne bih stekao, on se obvezuje da će je uzeti bez miraza.

Valère. Bez miraza?

Harpagon. Jest.

Valère. A, ne velim ni riječ više. To je, vidite, razlog koji sasvim uvjerava; tomu se treba pokoriti.

Harpagon. To je meni znatna ušteda.

Valère. Zacijelo, tomu nema pogovora. Kći bi vam doduše mogla prigovoriti da je udaja važnija stvar nego što se i misli; da se tu radi o sreći ili nesreći za sav život; i da se jedino velikom oprežnošću smije stvarati obveza koja treba trajati sve do smrti.

Harpagon. Bez miraza!

Valère. Imate pravo. To odlučuje sve, razumije se. Ima ljudi, koji bi vam mogli reći da je u takvim prilikama djevojačka sklonost stvar na koju se bez sumnje valja obazirati, i da ta velika nejednakost u godinama, čudi i mišljenju izvrgava brak vrlo nemilim prigodama.

Harpagon. Bez miraza!

Valère. Ah, tomu nema prigovora, to se zna. Tko bi se, do vraga, i mogao tomu usprotiviti? Ima dabome dosta otaca, koji bi voljeli održati kćerima zadovoljstvo, nego zadržati novce što bi mogli dati; koji ne bi kćeri svoje žrtvovali interesu, nego bi nadasve nastojali da u brak unesu onaj slatki sklad, što u braku podržava bez prestanka čast, spokoj i veselje; i da...

Harpagon. Bez miraza!

Valère. Istina je, to svemu začepљуje usta. Bez miraza! Tko bi se odupro takvu razlogu!

Harpagon (za sebe, gledajući u vrt.) Sto mu jada, čini mi se da čujem psa kako laje. Da nisu namjerili na moje novce? (Valèru.) Nemoj odlaziti, odmah ću doći.

Osmi prizor

Elise, Valère.

Elise. Zbijate li vi, Valère, šalu, kad mu ovako govorite?

Valère. To je zato da ga ne ljutim i da ga bolje smotam. Da naprečac udarim na njegovo mišljenje, sve bih pokvario; ima takvih čudi koje se osvajaju samo okolišanjem; ima temperamenata koji su neprijatelji svakomu otporu; ima upornih naravi koje se bune na istinu, koje se vazda opiru ravnoj stazi razbora, pa ih samo stranputicom dovodiš kamo želiš. Pričinite se da pristajete na ono što on hoće, pa ćete bolje postići svrhu i...

Elise. Ali ta udaja, Valère?

Valère. Potražit će se način da se to razbije.

Elise. No šta se i može smisliti, kad treba večeras da se sklopi brak?

Valère. Treba zaiskati odgodu i hiniti kakovu bolest.

Elise. Ali himba će se otkriti, ako budu pozvani liječnici.

Valère. Zbijate li vi šalu? Zar oni išta znaju? Manite se, kraj njih možete vi bolovati od čega vas volja; oni će pronaći uzroke i kazat će vam otkud bolest nastaje.

Deveti prizor

Harpagon, Elise, Valère.

Harpagon (za sebe, u pozadini.) Hvala Bogu, nije ništa.

Valère (ne opaža Harpagona.) Posljednje nam je dakle utočište da nas bijeg izbavi iz svega; pa ako vaša ljubav, krasna Elise, može smoći odlučnost... (Opaža Harpagona.) Da, kći treba slušati oca. Ne treba paziti kakav je muž na oko; a kad se nalazi veliki razlog »bez miraza«, treba ona uzeti što god joj se daje.

Harpagon. Dobro je! Ovako valja govoriti!

Valère. Gospodine, molim da oprostite, ako se ponešto žestim te se usuđujem da joj govorim ovako.

Harpagon. Ta ja uživam, i želim da tebi bude potpuna vlast nad njom. (Elisi.) Jest, radila ti što ti drago, ja njemu dajem vlast što ju Bog daje meni nad tobom, i hoću da ti sve činiš što ti on bude kazivao.

Valère (Elisi.) Odupirite se sada još mojim uputama!

Deseti prizor

Harpagon, Valère.

Valère. Gospodine, ja ću za njom, da joj nastavim pouke što sam joj davao.

Harpagon. Da; zahvalan ću ti biti zaista,

Valère. Valja nju malo obuzdati.

Harpagon. Istina je. Treba...

Valère. Ne brinite se! Ja mislim da ću postići svrhu.

Harpagon. Učini, učini! Ja idem da se malo prošetam po gradu i odmah ću se vratiti.

Valère (govori Elisi, idući onamo kud je ona izišla.) Jest, novac je dragocjeniji od svega na svijetu, pa treba da hvalite Bogu što vam je dao ovako čestita oca. On zna šta je život. Kad se tko nudi da će uzeti kćer bez miraza, ne treba dalje paziti. Sve se sadržava u tom; to »bez miraza« naknađuje ljepotu, mladost, plemenitost, rod, čast, pamet i poštenje.

Harpagon (sâm.) Ah, valjana li mladića! Govori kao proročište! Sretan je tko može imati ovakva slugu!

Drugi čin

Prvi prizor

Cléante, La Flèche.

Cléante. Ah, ti izdajniče, kuda si se ti djenuo? Zar ja tebi nisam izdao nalog?...

La Flèche. Jeste, gospodine; došao sam ovamo da vas stalno dočekam; ali vaš je gospodin otac najneuljudniji čovjek na svijetu, pa me je preko moje volje otjerao odavde i skoro me izmlatio.

Cléante. Kako naš posao? Sada je hitnije nego ikad. Otkad sam bio s tobom, otkrio sam da je otac suparnik moj.

La Flèche. Vaš se otac zaljubio?

Cléante. Jest; i nadasve sam se namučio da od njega skrijem kako me je uzbudio taj glas.

La Flèche. On se pleće u ljubav! Koji je vrag njemu pao na pamet? Zbija li šalu sa svijetom? Zar je ljubav za ovakve ljude kakav je on?

Cléante. Zaradi mojih grijeha munula je njemu u glavu ta ljubav.

La Flèche. Ali radi kakvoga bi se razloga tajila njemu vaša ljubav?

Cléante. Da bi manje sumnjao, a meni da se očuva, ako ustreba, zgodniji izmak, kako bih odvratio tu ženidbu. Šta su ti odgovorili?

La Flèche. Vjere mi, gospodine, nesretnik je tko uzajmljuje, i neobičnu muku treba da muči tko poput vas dopadne lihvarskih šaka.

Cléante. Zar se neće udesiti posao?

La Flèche. Oprostite! Naš majstor Simon, mešetar kojemu su nas uputili, čovjek agilan i pun revnosti, kaže da se upinje za vas, i uvjerava da je već vaša fizionomija predobila njegovo srce.

Cléante. Hoću li dobiti onih petnaest tisuća franaka, što ištem?

La Flèche. Hoćete, ali uz neke sitne nagodbe, što trebate prihvatiti ako hoćete da se posao uradi.

Cléante. Je li te odveo da govoriš s onim što će posuditi novce?

La Flèche. Ah, ne ide to bogme tako. Taj još više od vas nastoji da se skrije; to su mnogo veće tajne nego što vi mislite. Nikako neće da kaže njegovo ime, a danas će vas sastaviti s njim na trećem mjestu, da se on iz vaših usta obavijesti o vašem imutku i vašoj porodici, pa ne sumnjam da će već samo ime vašega oca učiniti posao lakim.

Cléante. Pogotovo kad mi je mati mrtva, a njen mi se imutak ne može oteti.

La Flèche. Evo nekoliko stavaka što ih je sâm kazivao u pero našem posredniku da vam se pokažu, prije nego što se išta učini:

»Ako zajmodavac bude imao potpunu sigurnost, te ako je zajmoprimac punoljetan, iz porodice koja ima imetak znatan, jak, siguran, čist, bez ikakva duga, sačinit će se valjana i točna obveznica pred notarom, najčestitijim čovjekom što može biti, kojega će u tu svrhu odabrati zajmodavac, jer njemu je najviše stalo do toga da spis bude pravovaljano sastavljen«.

Cléante. Tomu nema prigovora.

La Flèche. »Zajmodavac, da ne bi savjest svoju opteretio nikakvom skrupulom, voljan je dati novac uz pet i pol postotaka«.

Cléante. Uz pet i pol postotaka? To je, Boga mi, pošteno. Ne mogu se potužiti.

La Flèche. To je istina.

»Ali kako spomenuti zajmodavac nema sâm te svote o kojoj se radi, nego da bi ugodio zajmoprimcu, mora je i sâm uzajmiti od drugoga uz dvadeset postotaka, priličit će da spomenuti zajmoprimac plaća te kamate, bez uštrba ostalomu, jer to je jedino zato da bi spomenuti zajmodavac pristao na zajam«.

Cléante. Šta, do vraga! To je Žid! To je lihvar! To je preko dvadeset i pet posto!

La Flèche. Istina je, ja sam to i rekao. Trebate razmisliti o tom.

Cléante. Šta da razmislim? Treba mi novaca, pa moram pristati na sve.

La Flèche. Tako sam i ja odgovorio.

Cléante. Ima li još šta?

La Flèche. Samo još jedna malena stavka.

»Od petnaest tisuća franaka što se ištu, zajmodavac će moći isplatiti u gotovom samo dvanaest tisuća, a za preostalu tisuću škuda morat će zajmoprimac primiti odjeća, nakita i draguljâ, o kojima se priklapa popis, a spomenuti im je zajmodavac po savjesti ustanovio najumjereniju cijenu što god je mogao«.

Cléante. Šta to znači?

La Flèche. Poslušajte popis.

»Prvo, krevet na četiri noge, s mađarskim čipkama, vrlo prikladno prišivenima na ponjavu maslinove boje, sa šest stolica i pokrivačem isto takvim; sve u dobru stanju i postavljeno svjetlucavom svilom crvenom i modrom«.

»Dalje, krevet s nebom, od dobre aumalske vunene tkanine, u boji suhих ruža, sa svile-nom kitom i resama«.

Cléante. Šta će meni to?

La Flèche. Čekajte!

»Dalje, jedna tapeta, s ljubavlju Gombaudovom i Macejinom«.¹

»Dalje, velik stol od orahovine na dvanaest kolona ili izdjelanih stupaca, koji se izvlači na obje strane, opremljen ozdol sa šest klupica«.

Cléante. Šta ću ja s tim, jada mu?...

La Flèche. Strpite se!

»Dalje, tri velike muskete, sasvim optočene sedefom, s trojim rašljama što im spadaju«.

¹ Likovi iz komične pastorale *Amours de Gombault et Macée*, popularne u 16. i 17. stoljeću, osobito često su se prikazivali na tapiserijama i gravurama.

»Dalje, kaljeva peć, s dvije retorte i tri recipijenta, vrlo korisne za one koji se zanimaju za destilaciju«.

Cléante. Da pobjesnim!

La Flèche. Mir!

»Dalje, bolonjska lutnja, opremljena svima žicama, ili skoro svima«.

»Dalje, igraća ploča s jamicama, damska daska, s kockama i figurama, obnovljena grčka igra, vrlo zgodna da se provodi vrijeme kad nema posla«.

»Dalje, gušterova koža od tri i pol stope, natrpana sijenom, zgodna rijetkost da se objesi o strop u sobi«.

»Sve ovo, što je spomenuto, vrijedi istinski više nego četiri tisuće pet stotina franaka, te je radi obzirnosti zajmodavčeve sniženo na vrijednost od jedne tisuće škuda.

Cléante. Kuga utamanila i njega i njegovu obzirnost, podmuklicu, krvopiju! Da li se je ikad znala ovakova lihva? Zar nije zadovoljan strahovitim kamatama, što zahtijeva, pa da me ne sili još i da uzimam za tri tisuće franaka starudiju što on skuplja? Za sve to neću dobiti ni dvije tisuće škuda. A ipak se moram odlučiti da pristanem na sve što on hoće: jer on me je kadar prisiliti da sve prihvatim, zgrabio me zlikovac za grkljan.

La Flèche. Nemojte zamjeriti, gospodine, ja vidim da ste udarili baš onom cestom kojom je udario i Panurge² da se upropasti, kako je uzaimao novaca, skupo kupovao, jeftino prodavao i trošio ono što još i nema.

Cléante. Šta bih i uradio? Eto vidiš, kuda mladiće dovodi prokleta škrtost očinska: i onda se čude što sinovi žele da oni pomru!

La Flèche. Mora se priznati, vaš bi otac uzbunio protiv svoje škrtosti i najpromišljenijega čovjeka na svijetu. Ja nisam, hvala Bogu, jako obješenjačkih sklonosti; a među drugovima što se pletu u mnoge sitne poslice, znam se ja spretno ispeljati i oprezno se isplesti iz svake šale koja iole zaudara na vješala; ali da vam istinu kažem, on mene svojim vladanjem navodi u napast da ga okradem; i ja mislim da bih učinio dobro djelo kad bih ga okrao.

Cléante. Daj mi malo taj popis, da ga još vidim.

Drugi prizor

Harpagon, Simon; Cléante i La Flèche u pozadini.

Simon. Jest, gospodine, to je mladić kojemu treba novaca: prilike ga zaokupile da ih mora smoći, pa će on pristati na sve, što god budete naredili.

Harpagon. No mislite li vi, majstore Simone, da tu nema nikakve opasnosti? I znate li vi ime, imutak i porodicu tomu za kojega govorite?

² Panurge – jedan od glavnih likova u romanu Gargantua i Pantagruel francuskog renesansnog književnika François Rabelaisa (oko 1494-1553) duhovit momak, libertinac, lukavac i kukavica.

Simon. Ne znam. O tom vas ne mogu temeljito izvijestiti; on je samo slučajno upućen k meni: ali vi ćete biti zadovoljni dok se upoznate s njim. Jedino vam mogu reći da mu je porodica vrlo bogata, da majke nema više, pa ako hoćete, obvezat će se on da neće proteći ni osam mjeseci, a otac će mu umrijeti.

Harpagon. To je već nešto. Milosrđe nam nalaže, majstore Simone, da ljudima činimo po volji, kad možemo.

Simon. To se razumije.

La Flèche (tiho Cléantu, kad je prepoznao Simona.) Šta to znači? Naš majstor Simon govori s vašim ocem!

Cléante (tiho La Flèchu.) Da nije doznao tko sam ja? I zar bi ti mene izdao?

Simon (Cléantu i La Flèchu.) A, a, vama se jako žuri! Tko vam je rekao da je to ovdje? (Harpagonu.) Ja njima, gospodine, nisam zaista odao vaše ime i vaš stan. Ali po mojem sudu nije to osobito zlo; to su diskretni ljudi, pa se ovdje možete objasniti.

Harpagon. Šta!

Simon (pokazuje na Cléanta.) Ovo je onaj gospodin što bi od vas uzajmio petnaest tisuća franaka o kojima sam vam govorio.

Harpagon. Šta, obješenjače, ti se upuštaš u tako grdne nevaljalštine!

Cléante. Šta, oče, vi se dajete na takva sramotna djela! (Simon bježi, a La Flèche se sakriva.)

Treći prizor

Harpagon, Cléante.

Harpagon. Ti bi da se upropastiš ovako opakim zajmovima!

Cléante. Vi bi da se obogatite ovakvom zločinskom lihvom!

Harpagon. Zar se ti nakon toga usuđuješ javljati se preda mnom?

Cléante. Zar se vi nakon toga usuđujete pokazati svijetu pred očima?

Harpagon. Zar tebe nije, reci, stid, što dotjeruješ do takvog razvrata, da se strmoglavljuješ u strahovite troškove i da sramotno rasipavaš imutak što su tvoji roditelji zgrnuli uz tolik znoj?

Cléante. Zar se vi ne crvenite što svoj stalež obeščaćujete poslovima koje radite, što glas i ugled žrtvujete nezasipljivoj želji da gomilate škudu na škudu, i što u sebičnosti nadmašujete najružnije smicalice koje su ikad smislili najzloglasniji lihvari?

Harpagon. Nosí mi se s očiju, huljo, nosí mi se s očiju!

Cléante. Tko je po vašem sudu krivlji: onaj koji bi da najami novaca što mu trebaju, ili onaj koji krade novce, a ne trebaju mu?

Harpagon. Odlazi, velim ti, i ne žesti me! (Sâm.) Ne ljutim se ja na tu zgodu; to mi je opomena da još pozornije pazim na sve što on radi.

Četvrti prizor

Frosine, Harpagon.

Frosine. Gospodine...

Harpagon. Počekajte časak, vratit ću se da se razgovorim s vama. (Za sebe.) Prilika mi je sada da malo pregledam moje novce.

Peti prizor

La Flèche, Frosine.

La Flèche (ne opažajući Frosinu.) Zgoda je zaista smiješna. Zacijelo on ima negdje obilno skladište stvari, jer ništa nismo prepoznali u popisu što imamo.

Frosine. A, ti si to, jadni moj La Flèche! Otkud taj sastanak?

La Flèche. A, a, ti si to, Frosine? Po kojem poslu dolaziš ovamo?

Frosine. Po onom što radim i drugdje, na uslugu sam ljudima, i kolikogod mogu, koristim se onim malim sposobnostima što ih možda imam. Ti znaš da se na ovom svijetu mora živjeti od spretnosti, a ovakvima kao što sam ja nije Bog dao druge rente osim spletke i lukavštine.

La Flèche. Imaš li kakva posla s domaćinom?

Frosine. Imam; radim za njega posalac, za koji se nadam nagradi.

La Flèche. Od njega? Ali, vjere mi, vrlo ćeš lukava biti ako iz njega izvučeš štogod; a ja te upozorujem da je u ovoj kući vrlo skup novac.

Frosine. Ima nekih usluga koje znaju divno zaokupiti čovjeka.

La Flèche. Sluga sam pokoran, još ti ne poznaješ gospodina Harpagona. Gospodin je Harpagon od sviju ljudi najneljudskiji čovjek, od sviju smrtnika najkrući i najškrtiji smrtnik. Nema te usluge koja bi njegovu zahvalnost dotjerala dotle da on otvori šake. Bit će ti zahvale, poštovanja, dobrotivih riječi i prijateljstva koliko te volja; ali novcima ni traga. Nema ničega suvljega i jalovijega od njegove ljubeznosti i prijaznosti; toliko je on protivan riječi d a v a t i da nikad ne voli govoriti ni riječ dan, pa mjesto dobar dan želi uvijek d o b r o j u t r o .

Frosine. Bože mili, znam ja musti ljude; znam ja prodirati u njihovu nježnost, laskati njihovim srcima, nalaziti im mjesta gdje su osjetljivi.

La Flèche. To su ovdje tričarije. Kladam se da toga čovjeka o kojem govorimo nećeš ganuti, što se tiče novaca. U tom je on tvrd i toliko tvrd, da bi sav svijet očajao; da skapaš, ne bi se on pokolebao. Jednom riječju, on voli novce nego dobar glas, nego čast i nego čestitost; grčevi ga spopadaju čim ugleda molitelja: to ga zgađa u ranjavu petu, to mu probada srce, to mu kida utrobu; pa ako... Ali evo se vraća, ja se uklanjam.

Šesti prizor

Harpagon, Frosine.

Harpagon (tiho.) Sve je kako treba biti. (Glasno.) No dakle, šta je, Frosine?

Frosine. Ah, Bože moj, kako je vama dobro! Kako ste vi zdrava zdravcata lica!

Harpagon. Tko? Ja?

Frosine. Nikad još nisam vidjela ovako svjež i živ ten.

Harpagon. Zaista?

Frosine. Ta otkad živite, niste bili ovako mladi kao sada, pa ja viđam ljudi od dvadeset i pet godina koji su stariji nego vi.

Harpagon. Ipak sam ti ja, Frosine, navršio punih šezdeset godina.

Frosine. Pa šta je to? Šezdeset godina! Baš koješta! To je cvijet ljudskih godina; vi sada ulazite u najljepšu ljudsku dobu.

Harpagon. Istina je; ali da mi je za dvadeset godina manje, ne bi mi ipak bilo loše, mislim.

Frosine. Šalite li se vi? Ne treba vama to, jer vi ste takva kova da ćete doživjeti do stote godine.

Harpagon. Misliš li?

Frosine. Zacijelo; na vama su svi znaci. Stanite malo! O, evo, između očiju vam je znak duga života!

Harpagon. Ti se razumiješ u to?

Frosine. Dakako. Pokažite mi ruku! Ah, Bože moj, to je životna crta!

Harpagon. Šta?

Frosine. Zar ne vidite, dokle ta crta dopire?

Harpagon. Pa šta to znači?

Frosine. Vjere mi, rekla sam sto godina, ali vi ćete premašiti sto dvadeset godina.

Harpagon. Zar može biti?

Frosine. Morat će vas ubiti, velim vam; pokopat ćete vi i djecu svoju i djecu svoje djece.

Harpagon. S tim bolje. Kako naš posao?

Frosine. Zar to i treba pitati? Miješam li se ja u išta što ne bih svršavala? Nadasve za ženidbe imam ja divan dar. Nema tih partija na svijetu koje ja ne bih za malo vrijeme pogodila spariti, pa kad bih sebi uvrtjela u glavu, mislim da bih i turskoga sultana oženila mletačkom republikom. Nije zacijelo bilo velikih poteškoća u tom poslu. Ja zalazim k njima u kuću, pa sam ih svojski i jednu i drugu zabavila o vama; kazala sam majci vašu nakanu, što ste zamislili spram Mariane kad ste ju vidjeli gdje prolazi ulicom i izlazi na prozoru na zrak.

Harpagon. Tko je odgovorio?...

Frosine. Ona je s radošću prihvatila ponudu, a kad sam joj javila kako vi jako želite da bi njena kći večeras bila kod sklapanja vjenčanoga ugovora vaše kćeri, pristala je bez skanjanja i povjerila je nju meni.

Harpagon. Moram, Frosine, prirediti večeru gospodinu Anselmu, pa ću se veseliti ako i ona dođe na gozbu.

Frosine. Imate pravo... Iza objeda će ona pohoditi vašu kćer, odande kani otići i prošetati se po sajmu, a onda će doći na večeru.

Harpagon. One će se dakle odvesti zajedno u mojoj kočiji koju ću im uzajmiti.

Frosine. Tako joj baš i valja.

Harpagon. Ali jesi li ti, Frosine, govorila majci o imutku, koliko ona može da daje kćeri? Jesi li joj kazala kako treba malo da uznastoji, da se nešto upne, da smogne novaca za ovakvu priliku, jer i opet, ne uzima se djevojka ako ne donese štogod.

Frosine. Ta ova će vam djevojka donijeti rentu od dvanaest tisuća franaka.

Harpagon. Rentu od dvanaest tisuća franaka?

Frosine. Jest. Prvo, othranjena je i odgojena u velikoj umjerenosti: ta je djevojka naučena da živi od salate, mlijeka, sira i jabuka, njoj dakle ne treba ni obilata stola ni izvrsnih juha, ni neprestanoga ječmenoga pića, ni drugih slatkiša, što bi trebalo drugoj ženi; a to nije malenkost, nego svake godine ide barem do tri tisuće franaka. Osim toga, ona želi samo vrlo priprostu čistoću i ne voli ni sjajne haljine, ni skupocjene dragulje, ni sjajno pokućstvo, za kojim ovakve kao ona čeznu s tolikim žarom, a ta stavka vrijedi više od četiri tisuće franaka na godinu. K tomu je strahovito protivna kartanju, što današnjim ženskima nije običaj; i ja znam jednu iz mojega kraja koja je na trente et quarante³ prokartala ove godine dvadeset tisuća franaka. Ali uzmimo samo četvrtinu. Pet tisuća franaka u godini za kartanje, četiri tisuće franaka za haljine i dragulje, to je devet tisuća franaka; a tisuću škuda računamo za hranu. Zar vam to nije u godini dana potpunih dvanaest tisuća franaka?

Harpagon. Jest, to nije loše, ali taj račun nije nikako stvaran.

Frosine. Oprostite! Zar to nije nešto stvarno, kad vam ona u brak donosi veliku umjerenost, baštinu velike ljubavi za skromnost u gizdi i tekovinu velike glavnice, mržnje na kartanje.

Harpagon. To je lakrdija, kad mi se sastavlja miraz njen od sviju troškova što ih ona neće činiti. Neću ja potvrđivati ono što ne primam; treba da ja štogod i dobijem.

Frosine. Bože moj, dobit ćete vi dosta; one su mi govorile o nekom kraju, gdje imaju imanje kojemu ćete vi biti gospodar.

Harpagon. Treba da se to vidi. Ali još me nešto uznemiruje, Frosine. Djevojka je, kako vidiš, mlada, a mlad svijet voli obično samo jednake i traži samo njihovo društvo. Strah me je da joj ne bi bio po volji čovjek mojih godina i da to ne bi stvorilo kod mene neki mali nered, koji mi ne bi valjao.

Frosine. Ah, kako vi nju slabo poznajete! To je još jedna osobitost koju vam moram kazati. Ona strahovito zazire od sviju mladića i voli samo starce.

Harpagon. Ona?

Frosine. Jest, ona. Voljela bih da ste ju čuli šta o tom govori. Ne mari ona ni gledati mladića; a blažena je, veli, tek onda, kad vidi lijepa starca s veličanstvenom bradom. Što je koji stariji, to joj je miliji; pa vas upozorujem da joj se ne bi prikazivali mlađim nego što jeste. Ona želi da čovjeku bude barem šezdeset godina, i nema još ni četiri mjeseca kako

³ trente et quarante (franc.) – kockarska kartaška igra popularna u 17. stoljeću, a i danas, poznata i kao rouge et noir (crveno i crno).

se je skoro udala, ali je naprečac razvrgla udaju, jer se je vjerenik odao da mu je tek pedeset i pet godina, i jer nije nataknuo naočare da potpiše vjenčani ugovor.

Harpagon. Jedino zato?

Frosine. Jest. Veli da nju ne zadovoljava pedeset i pet godina; a nadasve voli ona nosove na kojima su naočari.

Harpagon. Ti mi bogme pripovijedaš novosti.

Frosine. Još je i više nego što vam se može reći. Ima u njenoj sobi nekoliko slika i bakroreza. Ali šta mislite da je to? Da su Adonisi, Cefali, Parisi i Apoloni?⁴ Nisu, nego su lijepi portreti Saturnovi, kralja Prijama, starca Nestora i dobrog oca Anhiza sinu na ramenu.⁵

Harpagon. To je divno! Ja to ne bih nikad ni zamislio, i vrlo se veselim što čujem da je ona ovakve naravi. Da sam ja ženska, ja zaista ne bih volio mladiće.

Frosine. I vjerujem. Baš i jesu mladići divna stvar da ih ljubiš! Divni šmrkavci, divni fićfirići, da se pomamiš za njihovom kožom! Voljela bih znati kakva je slast u njima.

Harpagon. Što se mene tiče, ja to ne razumijem, i ne znam kako može biti ženskih koje ih toliko ljube.

Frosine. Za to treba ženska biti arciluda. Zar je to zdrava pamet, kad ti se mladež čini ljubeznom? Zar su mladi gizdelini ljudi? I zar se možeš priljubiti uz te glupane?

Harpagon. To i ja govorim svaki dan. Glas im je mlitav kao u pileta, tri su im dlake u bradi, a zafrknute kao u mačka, vlasulje su im od kućine, hlače im vise, a prsa razdrljena.

Frosine. Baš i jesu uzrasni kraj ovakva čovjeka kao što ste vi! To je čovjek. Ne možeš ga se nagledati; ovakav treba biti čovjeku rast i odjeća da se zaljubljuju u njega.

Harpagon. Tebi se činim zgodan?

Frosine. Ta vi ste divni, a lice da vam se naslika. Molim vas, okrenite se malo! Ne može bolje ni biti. Hodajte, da vas vidim! To je stasito, prirodno, vitko tijelo, kako valja da bude, i ne vidi mu se nikakva tegoba.

Harpagon. Hvala Bogu, nema mi velikih tegoba; jedino me pokadšto snalazi moja prehlada.

Frosine. To nije ništa; vaša vam prehlada ne pristaje loše, pa je milota kad vi kašljete.

Harpagon. Ded mi reci: Mariane me još nije vidjela? Nije li me opazila u prolasku?

Frosine. Nije; ali mnogo smo razgovarale o vama: oslikala sam joj vašu osobu; nisam zaboravila pohvaliti joj vašu vrijednost i koliki će joj probitak biti ako dobije muža kakvi ste vi.

Harpagon. Dobro si učinila i ja ti zahvaljujem.

Frosine. Ja bih vas, gospodine, nešto zamolila. Imam parnicu, pa ću je izgubiti, jer mi za nju treba nešto novaca; (Harpagon se uozbiljuje,) a vi bi meni tako mogli omogućiti da dobijem tu parnicu, kad biste mi bili malko dobri... Vi i ne slutite koliko će ona uživati kad vas bude vidjela. (Harpagon se opet razvedruje.) Ah, kako se vi njoj sviđate! I kako će se

⁴ Adonis, Cefal, Paris, Apolon - u grčko-rimskoj mitologiji lijepi mladići; bog Apolon prikazivao se također kao mladić.

⁵ Saturn, Prijam, Nestor, Anhiz - starci u grčko-rimskoj mitologiji; bog mora Saturn (grč. Posejdon) prikazivao se kao bradati starac.

divno dojmiti nje vaša ogrlica na antikni način! Ali najviše će ju razdragati vaše hlače, prikopčane uzicama uz prsluk: to će ju zaluditi za vama; ljubeznik s uzicama bit će njoj divna slast.

Harpagon. Ti me zaista razblažuješ kad mi to govoriš...

Frosine. Zbilja, gospodine, ta mi je parnica nadasve važna. (Harpagon se opet uozbiljuje.) Ako ju izgubim, propala sam; a mala bi pomoć opet popravila moje prilike... Voljela bih da ste vidjeli koliko je uživala slušajući mene, kako pripovijedam o vama. (Harpagon se opet razvedruje.) Radost joj se sjala u očima kad sam joj pričala o vašim vrlinama; i dotjerala sam ju najzad do krajnje nestrpljivosti da se taj brak konačno sklopi.

Harpagon. Vrlo si mi ugodila, Frosine, i ja sam ti, priznajem, najzahvalniji čovjek na svijetu.

Frosine. Molim vas, gospodine, za onu malu pomoć što rekoh. (Harpagon se opet uozbiljuje.) To će me izbaviti, i ja ću vam dovijeka biti zahvalna.

Harpagon. Zbogom. Idem da posvršavam hitne listove.

Frosine. Uvjeravam vas, gospodine, da me nikad ne bi mogli pomoći u ljućoj nevolji.

Harpagon. Naložit ću neka moja kočija bude sasvim spremna da vas odveze na sajam.

Frosine. Ne bih vam dosađivala, da me nije natjerala nevolja.

Harpagon. I postarat ću se da se rano večera, da se ne biste razboljele.

Frosine. Ne odbijajte mi milost, što vas molim; Vi, gospodine, i ne slutite, kolika slast...

Harpagon. Idem. Evo me zovu. Do skora viđenja!

Frosine (sama.) Groznica te tresla, ti škrto pseto, svi te vrazi raznijeli! Odolio tvrđica svim mojim navalama. Ali ne odustajem ja ipak od posla; za svaki slučaj imam i drugu stranu, gdje sam sigurna da ću izvući dobru nagradu.

Treći čin

Prvi prizor

Harpagon, Cléante, Elise, Valère, gospa Claude s metlom u ruci, Jacques, La Merluche, Brindavoine.

Harpagon. Hodite dakle svi ovamo, da vam izdam naloge za evo sad i da odredim svakomu posao. Pristupite, gospo Claude; započnimo od vas! Dobro, oružje vam je eto u ruci. Povjeravam vam posao da svuda čistite; a osobito pazite da meble ne četkate prejako da se ne iskvare. Povrh toga vas za vrijeme večere postavljam za vladu nad bocama, pa ako nestane koja, ili ako se štogod razbije, držat ću se vas i odbit ću vam od plaće.

Jacques (za sebe.) Lukava kazna!

Harpagon (gospo Claudi.) Idite!

Drugi prizor

Harpagon, Cléante, Elise, Valère, Jacques, Brindavoine, La Merluche.

Harpagon. Tebe, Brindavoine, i tebe, La Merluche, postavljam u službu da perete čaše i da služite pićem, ali samo kad je tko žedan, a ne po navadi nekih bezobraznika lakaja koji izazivaju ljude i upozoruju ih da piju kad oni i ne misle. Čekajte da vam ištu i po više puta, i pamtite da svagda donosite mnogo vode!

Jacques (za sebe.) Jest, suho vino udara u glavu.

La Merluche. Bi li poskidali haljince, gospodine?

Harpagon. Poskidajte kad budete vidjeli da dolazi svijet, i dobro pazite da ne iskvarate odjeću.

Brindavoine. Vi znate, gospodine, da je jedna pola mojega prsluka pokrivena velikom mrljom od ulja iz lampe.

La Merluche. A meni su, gospodine, hlače ostrag sasvim izrupčane, pa mi se vidi, da prostite...

Harpagon (La Merluchu.) Mir! Okreni to spretno k zidu, a k svijetu okreći vazda lice! (Brindavoinu, pokazujući mu kako će šešir držati pred prslukom da sakrije mrlju od ulja.) A ti, kad budeš posluživao, drži vazda šešir ovako!

Treći prizor

Harpagon, Cléante, Elise, Valère, Jacques.

Harpagon. Ti ćeš, pako, kćeri moja, motriti šta se sprema sa stola, pa ćeš paziti da ništa od toga ne ode u kvar. To pristaje djevojkama. A međutim se pripravi da lijepo dočekaš moju miljenicu, koja će ti doći u pohod i povesti tebe na sajam. Čuješ li što ti velim?

Elise. Čujem, oče.

Četvrti prizor

Harpagon, Cléante, Valère, Jacques.

Harpagon. A ti, sine gizdeline, kojemu ja po dobroti svojoj opraštam malopredašnju zgodu, da se ni ti nisi usudio nemila ju lica dočekati.

Cléante. Ja, oče? Nemila lica? A zašto?

Harpagon. Bože moj, znamo mi kako se djeca vladaju kad im se očevi ponovo žene, i kakvim očima običavaju gledati takozvanu maćehu. Ali ako želiš da smetnem s uma posljednju tvoju nevaljalštinu, preporučujem ti nadasve da prema onoj osobi budeš prijazna lica i da ju najzad dočekaš što god budeš mogao ljepše.

Cléante. Da vam, oče, istinu kažem, ne mogu vam obećati da ću se veseliti ako mi ona bude maćeha: lagao bih da vam to kažem; ali što se tiče dobra dočeka i da joj budem prijazna lica, obećavam vam da ću vas u tom točno poslušati.

Harpagon. Pazi samo!

Cléante. Vidjet ćete, nećete imati razloga da se tužite.

Harpagon. Učinit ćeš pametno.

Peti prizor

Harpagon, Valère, Jacques.

Harpagon. Valère, pomoz mi u ovom! No, Jacques, pristupi; tebe sam ostavio za posljedak.

Jacques. Želite li vi, gospodine, govoriti s vašim kočijašem ili s vašim kuharom, jer ja sam i jedno i drugo.

Harpagon. S obojicom.

Jacques. Ali s kojim prvim?

Harpagon. S kuharom.

Jacques. Izvolite dakle počekati! (Skida kočijaški kaput i pojavljuje se u kuharskoj odjeći.)

Harpagon. Kakva je to vraška ceremonija?

Jacques. Samo govorite!

Harpagon. Namjerio sam, Jacques, da večeras dam večeru.

Jacques (za sebe.) Veliko čudo!

Harpagon. Ded mi reci, hoćeš li nam dobru večeru prirediti?

Jacques. Hoću, ako mi date mnogo novaca.

Harpagon. Vraga mu, svejednako novaca! Kao da ni o čem drugom ne mogu da govore; novaca! Ah, ta im je jedina riječ u ustima, novaca! Vazda govore o novcima! To je njima sve i sva, novci.

Valère. Nisam još nikad bezobraznijega odgovora čuo nego što je ovo. Divna mi čuda prirediti dobro jelo s mnogo novaca! To je najlakša stvar na svijetu, pa nema tako plitke glave koja to ne bi pogodila. Ali tko je spretan čovjek, neka kaže da će s malo novaca prirediti dobro jelo.

Jacques. S malo novaca dobro jelo!

Valère. Jest.

Jacques (Valèru.) Vjere mi, gospodine nastojniče, bit ćemo vam zahvalni ako nam pokažete tu tajnu i ako primite moju kuharsku službu, kad se ionako u sve pletete u kući.

Harpagon. Šuti! Šta će nam trebati?

Jacques. Evo će vam vaš gospodin nastojnik za male novce prirediti dobro jelo.

Harpagon. Ah, ja hoću da mi ti odgovaraš.

Jacques. Koliko će vas biti za stolom?

Harpagon. Bit će nas osmoro ili desetoro; ali treba uzeti samo osmoro. Kad ima jela za osmoro, ima ga i za desetoro.

Valère. To se razumije.

Jacques. Trebat će dakle četiri juhe i pet tanjura hladna mesa... Juhe... zakusaka...

Harpagon. Koga vraga! Time bi se počastio cio grad...

Jacques. Pečenje...

Harpagon (meće Jacquesu ruku na usta.) Ti podmuklico, potrošit ćeš sve dobro moje.

Jacques. Međujele...

Harpagon (opet meće Jacquesu ruku na usta.) I opet!

Valère (Jacquesu.) Zar vi želite da se svi raspuknu? I zar je gospodin pozvao ljude da ih jelom poubija? Ded vi malo pročitajte propise za zdravlje i zapitajte liječnike, je li čovjeku išta škodljivije nego kad se prejeda.

Harpagon. Pravo veli.

Valère. Znajte, Jacques, da je stol, prenatrpan mesom, razbojnička spilja; tko želi pokazati se prijateljem onima koje poziva, tomu treba da vlada umjerenost na gozbama što ih priređuje, prema riječi nekoga iz starine: valja ti jesti da bi živio, a ne valja živjeti da bi jeo.

Harpagon. Ah, kako si to lijepo rekao! Priđi, da te za tu riječ poljubim. To je najljepša sentencija što sam čuo otkad živim: valja ti živjeti da bi jeo, a ne valja jesti da bi ži... Nije, nije tako. Kako si ti to rekao?

Valère. Valja ti jesti da bi živio, a ne valja živjeti da bi jeo.

Harpagon (Jacquesu.) Jest. Čuješ li ti? (Valèru.) Tko je taj velikan što je to rekao?

Valère. Ne sjećam mu se više imena.

Harpagon. Zapamti da mi napišeš te riječi: dat ću ih zlatnim pismenima urezati iznad kamina u mojoj dvorani.

Valère. Neću propustiti; a što se tiče vaše večere, samo pustite mene da ja radim, udesit ću ja sve to kako valja.

Harpagon. Uradi dakle!

Jacques. Tim bolje, bit će manje muke meni.

Harpagon (Valèru.) Trebat će onakvih stvari koje se malo jedu, a zasićuju odmah; dobra, krupna graha i mesnih valjušaka garniranih kestenjem.

Valère. Pouzdajte se u mene!

Harpagon. Sada, Jacques, treba da se očisti moja kočija.

Jacques. Počekajte. To ide kočijaša. (Oblači opet kaput.) Vi velite...?

Harpagon. Treba se očistiti moja kočija, a konji neka budu spremni da odvezu na sajam...

Jacques. Vaši konji, gospodine! Vjere mi, nisu oni nikako u stanju hodati. Ne velim vam da su se otegli na stelju, jer jadne životinje i nemaju stelje, pa ne valja govoriti tako, ali vi njima propisujete tako stroge postove, te su to još samo utvare, prikaze, prilike konjske.

Harpagon. Sada su eto bolesni! Ne rade oni ništa.

Jacques. A kad ništa ne rade, gospodine, ne trebaju ništa jesti? Bolje bi im bilo, jadnim konjima, da mnogo rade i da isto tako jedu. Srce mi se kida kad ih gledam tako izmrcvarene; jer napokon ja volim moje konje, pa kad ih vidim kako se muče, čini mi se da sam to ja sam; svaki dan otkidam sebi od usta za njih: odviše je krute naravi, gospodine, tko nema nikakva milosrđa za svojega bližnjega.

Harpagon. Neće im biti velik posao da odu do sajma.

Jacques. Nije, gospodine, ja se ne usuđujem da ih tjeram, i pekla bi me savjest da ih šibam u ovom stanju u kojem su. Kako bi oni i vukli kočiju? Ne mogu ni sebe vući.

Valère. Gospodine, uzet ću susjeda Picarda neka ih otjera; on će nam trebati i ovdje da priredimo večeru.

Jacques. Neka bude. Volim više da skapaju pod drugom rukom, nego da skapaju pod mojom.

Valère. Majstor Jacques bi da bude pametnjaković.

Jacques. Gospodin nastojnik bi da bude potreban.

Harpagon. Mir!

Jacques. Gospodine, ja ne trpim laskavce: a ja vidim da ovo što on radi, kako neprestano nadgleda kruh i vino, drva, sol i svijeće, jedino je zato da se vama ulaska i dodvori. To me žesti i svaki dan se ljutim kad slušam što se o vama govori: jer na koncu konca ja vas i preko volje volim; iza mojih konja najvolim ja vas.

Harpagon. Bih li od tebe, Jacques, mogao čuti šta o meni govore?

Jacques. Bi, gospodine, kad bih bio siguran da vas to neće rasrditi.

Harpagon. Neće nikako.

Jacques. Oprostite; ja znam vrlo dobro da bih vas razgnjevio.

Harpagon. Nećeš nipošto; naprotiv, ugodit ćeš mi, i mene vrlo veseli što ću doznati kako govore o meni.

Jacques. Kad vi, gospodine, hoćete, reći ću vam iskreno da se svuda rugaju vama, da nam odasvud dobacuju stotinu peckalica o vama, i da nije više nikakav užitak rešetati vas i neprestano pripovijedati o vašem tvrdovanju. Jedan veli da vi dajete štampati zasebne kalendare, u kojima dvostručite kvatre i vigilije da steknete poslova i da na njih primorate svoju družinu; drugi, da imate uvijek pripravljenju svađu sa slugama, pa ju zapodijevate kad je vrijeme novogodišnjim darovima ili kad bi oni htjeli da odu od vas, pa tako nalazite razlog da im ništa ne date; ovaj pripovijeda da ste jednom pred sud pozvali mačka nekoga susjeda jer vam je pojeo preostatak ovčjega buta; ovaj, da su vas jedne noći zatekli kad ste vi sami krali svojim konjima zob, a vaš kočijaš, što vam je služio prije mene, u mraku vas izmlatio batinom ne znam koliko puta, ali vi o tom niste ništa htjeli kazivati. Naposljetku, hoćete li da vam kažem? Kudgod se čovjek maknuo, svuda vas čerupaju svojski; vi ste priča i poruga svemu svijetu; i nikad se vi ne spominjete drugačije nego da ste škrtac, lakomac, tvrdica i lihvar.

Harpagon. (tuče Jacquesa.) Ti si glupan, nitkov, hulja i bezobraznik.

Jacques. No dakle, zar nisam pogodio? Niste mi htjeli vjerovati. Ja sam vam i rekao da ćete se ljutiti ako vam rekнем istinu,

Harpagon. Nauči kako se govori!

Šesti prizor

Valère, Jacques.

Valère (smije se.) Kako vidim, majstore Jacques, loše se plaća vaša iskrenost.

Jacques. Jada vam, vi gospodine došljače što se razmećete, to se ne tiče vas. Smijte se svojim batinama, dok ih izvučete, a ne smijte se mojima!

Valère. Ta nemojte se, molim vas, ljutiti, gospodine majstore Jacques.

Jacques. (za sebe.) Udario je u blaže žice. Ja ću se razjunačiti, pa ako je on toliko glup da se poboji mene, promlatit ću ga malo. (Glasno.) Znete li vi, gospodine smijaču, da se ja ne šalim, pa ako vi mene ražestite, da ću ja vas natjerati na drugačiju šalu? (Jacques dotjeruje Valèra prijetnjama sve do kraja pozornice.)

Valère. Hej polako!

Jacques. Šta, polako! Nije mene volja.

Valère. Molim vas.

Jacques. Vi ste bezobraznik.

Valère. Gospodine majstore Jacques.

Jacques. Za dvoličnjaka nema gospodina majstora Jacquesa. Ako zgrabim batinu, izmlatit ću vas svojski.

Valère. Šta, batinu! (Sada Valère tjera Jacquesa, da uzmiče.)

Jacques. Pa ja to i ne velim.

Valère. Znete li vi, naduti gospodine da bih ja mogao izmlatiti baš vas?

Jacques. Ne sumnjam o tom.

Valère. Sve u sve, šta i jeste vi nego hulja kuharska.

Jacques. To ja dobro znam.

Valère. A zar vi mene ne poznajete još?

Jacques. Oprostite mi!

Valère. Vi ćete, velite, izmlatiti mene?

Jacques. Kazao sam to od šale.

Valère. Ali meni nije po volji vaša šala. (Batina Jacquesa.) Zapamtite, da ste vi loš šaljivac.

Jacques (sâm.) Kuga ubila iskrenost! To je loš zanat: odričem ga se odsad i neću više govoriti istinu. Neka još bude mojemu gospodaru, on ima neko pravo da me tuče; ali tomu gospodinu nastojniku osvetit ću se ja, ako budem mogao.

Sedmi prizor

Mariane, Frosine, Jacques.

Frosine. Znate li vi, majstore Jacques, je li vam gospodin kod kuće?

Jacques. Bogme jest; znam to i predobro.

Frosine. Recite mu, molim vas, da smo mi ovdje.

Osmi prizor

Mariane, Frosine.

Mariane. Ah, Frosine, u kolikoj sam ja neprilici! Da pravo rekнем što osjećam, ja se bojim toga sastanka!

Frosine. Ta zašto? I čemu se uzrujavate?

Mariane. Jaoh, zar me i pitate? Zar ne znate zamisliti kako je uzbuđeno stvorenje kad treba ugledati muke na koje bi da ga razapnu?

Frosine. Vidim dobro da za ugodnu smrt Harpagon nije ona muka kojoj bi se vi voljeli podati; a po vašem licu razabiram da vam ponešto pada na pamet onaj mladi gizdelin o kojem ste mi govorili.

Mariane. Jest. Od toga se ja, Frosine, i ne branim: i priznajem da su me se nešto dojmile srca njegove smjerne posjete kod nas.

Frosine. Ali jeste li znali tko je on?

Mariane. Ne, nisam znala tko je: ali znam, tako je stvoren da mora biti ljubljen; kad bi se mogao meni prepustiti izbor, voljela bih uzeti njega nego ikojega drugoga; i on prilično doprinosi da mi je na strahovitu muku muž za kojega bi da me udadu.

Frosine. Bože moj, svi su ti gizdelini ugodni i veoma dobro izrađuju svoj posao, ali su ponajviše gola sirotinja: a vama se je bolje udati za stara muža, koji vam daje velik imetak. Priznajem, srcu baš ne godi osobito uz ovoga što ja velim, s takvim se mužem mora

pretrpjeti i po koja mala odvratnost; ali to neće dugo potrajati, a njegova će vam smrt, vjerujte mi, nabrzo omogućiti da pođete za milijega, koji će sve popraviti.

Mariane. Bože moj, to je, Frosine, čudna stvar, kad ja, da budem sretna, treba da želim ili da očekujem nečiju smrt! A smrt se ne povodi za svim planovima što mi stvaramo.

Frosine. Šalite li se vi? Vi polazite za njega jedino uz tu pogodbu da skoro obudovite, i to mora biti jedna stavka u ugovoru. Bila bi mu velika bezobrazština da ne umre za tri mjeseca. Evo njega glavom.

Mariane. Ah, Frosine, kakav je!

Deveti prizor

Harpagon, Mariane, Frosine.

Harpagon (Mariani.) Nemojte zamjeriti, krasotice, što vam dolazim s naočarima. Znam, vaše draži dovoljno upadaju u oči, dovoljno su vidljive i same, te ne treba naočara da se vide: ali napokon, na staklo se promatraju zvijezde... a jedna zvijezda, najkrasnija zvijezda, što je u zvjezdanom kraju... Frosine, ona ne odgovara ni riječ i ne pokazuje, čini mi se, nikakvu radost što me vidi.

Frosine. Zato jer je još vrlo iznenađena; a onda, svagda se djevojke isprva stide iskazati što im je u duši.

Harpagon (Frosini.) Pravo veliš. (Mariani.) Evo, krasno čedo, moje kćeri, da vas pozdravi.

Deseti prizor

Harpagon, Elise, Mariane, Frosine.

Mariane. Vrlo vam kasno, gospođo, izvršujem tu posjetu.

Elise. Učinili ste, gospođo, što sam ja trebala učiniti; ja sam vas trebala preteći.

Harpagon. Vidite, velika je; ali drač raste vazda.

Mariane (tiho Frosini.) Nemila li čovjeka!

Harpagon (Frosini.) Šta veli krasotica?

Frosine. Da ste joj divni.

Harpagon. Preveliku mi čast iskazujete, divno čedo.

Mariane (za sebe.) Glupan!

Harpagon. Nadasve sam zahvalan za vaše mišljenje.

Mariane (za sebe.) Ne mogu izdržati.

Jedanaesti prizor

Harpagon, Mariane, Elise, Cléante, Valère, Frosine, Brindavoine.

Harpagon. Evo i mojega sina koji dolazi da vam se pokloni.

Mariane (tiho Frosini.) Ah, Frosine, takva sastanka! To je baš onaj o kojem sam ti govorila.

Frosine (Mariani.) Zgoda je čudna.

Harpagon. Vidim da se čudite što u mene vidite tako veliku djecu; ali brzo ću se osloboditi i jednoga i drugoga.

Cléante (Mariani.) Gospođo, da vam rekнем istinu, toj se zgodi zaista nisam nadao; i ako me je iznenadio otac kad mi je maločas rekao šta je naumio.

Mariane. Ja mogu reći to isto: ovo je nenadan sastanak, koji me je presenetio isto kao i vas; nisam bila pripravna za takvu zgodu.

Cléante. Istina je, gospođo, da moj otac ne bi mogao ljepše odabrati i da se ja vrlo veselim časti što vas vidim; ali unatoč svemu tomu neću vam tvrditi da se radujem naumu po kojem bi vi meni mogli postati maćeha. Kompliment je, priznajem, pretežak meni; to je, izvolite znati, titula koju vam ne želim. Ovaj će se razgovor nekima činiti da je surov; ali ja znam pouzdano, vi ćete biti kadri da ga shvatite onako kako treba; da je to brak o kojem vi, gospođo, možete zamisliti da je meni mrzak; da vi, kad znate tko sam, morate znati kako taj brak vrijeđa moje interese, i da vi najzad želite da vam kažem, s dopuštanjem mojega oca, da do toga braka, kad bi stajalo do mene, ne bi došlo.

Harpagon. To je vrlo drzovit kompliment! Lijepo priznanje, što joj iskazuješ.

Mariane. A ja za uzvrat velim vama, da su prilike vrlo jednake; ako je vama mrsko da vam ja budem maćeha, ni meni zacijelo nije manje mrže da mi vi budete pastorak. Nemojte, molim vas, misliti da vam ja nastojim pribaviti taj nemir. Jako bi mi žao bilo kad bih vam prouzrokovala nezadovoljstvo; pa ako me ne bude prisilila neodoljiva moć, zadajem vam riječ da neću pristati na udaju koja vas žalosti.

Harpagon. Pravo veli; na glup kompliment treba isto takav odgovor. Molim vas, krasotice moja, da oprostite mojemu sinu drzovitost; on je mlad glupan, koji još ne zna domašaj riječima koje govori.

Mariane. Uvjeravam vas da me nije nipošto uvrijedilo ovo što mi je rekao; naprotiv, ugodio mi je što mi je ovako objasnio istinske svoje osjećaje. Volim ovakvo priznanje njegovo; pa da je govorio drugačije, mnogo bih ga manje cijenila.

Harpagon. Prevelika je dobrota što mu ovako ispričavate pogrješke. Vrijeme će ga opametiti, te ćete vidjeti da će mu se promijeniti čuvstva.

Cléante. Neće, oče, ne mogu ih promijeniti; usrdno vas molim, gospođo, da mi to vjerujete.

Harpagon. Ta gledajte tu mahnitost! On nastavlja još gore!

Cléante. Bi li vi da se iznevjerim svojem srcu?

Harpagon. I opet? Hoćeš li ti promijeniti razgovor?

Cléante. No dakle, kad hoćete da govorim drugačije: dopustite, gospođo, da stupim na mjesto mojega oca i da vam priznam da na svijetu nisam vidio ništa tako lijepo kao što ste vi; da ne znam ništa zamisliti što bi bilo ravno sreći da bih se svidio vama, i da je ime vašega muža takva dika, takva sreća, koja bi mi bila milija od udesa najvećih vladara na

zemlji. Jest, gospođo, od svake je sreće po mojem sudu krasnija sreća da bih stekao vas, i za njom teži sve nastojanje moje. Nema ničega što ja ne bih bio kadar učiniti za ovako dragocjenu tekovinu; i najjače prepreke...

Harpagon. Polako, sine, molim.

Cléante. To ja mjesto vas iskazujem gospođi komplimentat.

Harpagon. Bože mili, imam ja jezik da se izjavljujem i sâm, pa ne trebam tumača kakav si ti. Hajde, dajte nam stolice!

Frosine. Ne. Bolje je da odmah odemo na sajam i da se odande ranije vratimo, a onda da nam bude vremena za razgovor.

Harpagon (Brindavoinu.) Neka se dakle upregnu konji u kočiju!

Dvanaesti prizor

Harpagon, Mariane, Elise, Cléante, Valère, Frosine.

Harpagon (Mariani.) Molim, krasotice moja, da oprostite što se nisam sjetio da vas prije odlaska pogostim malo.

Cléante. Ja sam se postarao, oče, te sam dao donijeti nekoliko zdjelica naranča, četruna i konfekta, koje sam naručio u vaše ime.

Harpagon (tiho Valèru.) Valère!

Valère (tiho Harpagonu.) Poludio je!

Cléante. Mislite li, oče, da to nije dosta? Gospođa će biti tako dobra da izvoli oprostiti.

Mariane. To nije trebalo.

Cléante. Jeste li, gospođo, ikad vidjeli sjajniji alem nego što je ovaj što vidite na očevu prstu?

Mariane. Istina je, jako se sija.

Cléante (skida ocu alem s prsta i daje ga Mariani.) Trebte ga vidjeti iz blizine.

Mariane. Vrlo je lijep, nema sumnje, i silno se iskri.

Cléante (staje pred Marianu, koja hoće vratiti alem.) Ne, gospođo, u prelijepim je rukama; moj ga otac poklanja vama.

Harpagon. Ja?

Cléante. Zar nije, oče: vi želite da ga gospođa zadrži vama za volju?

Harpagon (tiho sinu) Šta ti!

Cléante (Mariani.) Dakako! On mi domahuje neka nastojim da primite.

Mariane. Ja ne bih...

Cléante (Mariani.) Vi se šalite? Ne prima on natrag.

Harpagon (za sebe.) Da pobjesnim!

Mariane. To bi bilo...

Cléante (sprečava svejednako Marianu da ne vrati alem.) Nemojte, velim vam: uvrijedili bi ga.

Mariane. Molim vas...

Cléante. Nipošto.

Harpagon (za sebe.) Kuga odnijela!...

Cléante. Evo kako se ljuti što odbijate.

Harpagon (tiho sinu.) Ah, podmuklico!

Cléante (Mariani.) Vidite da očajava.

Harpagon (tiho sinu, prijeteći mu.) Ti krvopijo!

Cléante. Oče, ja nisam kriv; ja činim što god mogu da ju natjeram neka ga primi; ali ona je tvrdoglava.

Harpagon (tiho sinu, žestoko.) Objешenjače!

Cléante. Vi ste gospođu krivi što ime otac grdi.

Harpagon (tiho sinu, s istim gestama.) Huljo!

Cléante (Mariani.) Skrivit ćete da će se on razboljeti. Molim vas, gospođu, ne opirite se više!

Frosine (Mariani.) Bože moj, šta se prenamažete! Zadržite prsten, kad gospodin želi.

Mariane (Harpagonu.) Da vas ne rasrdim, zadržavam ga sada; a ulučit ću drugu priliku da vam ga vratim.

Trinaesti prizor

Harpagon, Mariane, Elise, Cléante, Valère, Frosine, Brindavoine.

Brindavoine. Tu je, gospodine, neki čovjek koji bi da govori s vama.

Harpagon. Reci mu da sam zapriječen, pa neka dođe drugi put.

Brindavoine. On kaže da vam donosi novaca.

Harpagon (Mariani.) Oprostite, odmah ću se vratiti.

Četrnaesti prizor

Harpagon, Mariane, Elise, Cléante, Valère, Frosine, La Merluche.

La Merluche (dotrkuje i strovaljuje Harpagona.) Gospodine...

Harpagon. Ah, pogiboh.

Cléante. Šta je, oče? Jeste li se ubili?

Harpagon. Toga su izdajnika zacijelo podmitili moji dužnici da mi skrha vrat.

Valère (Harpagonu.) Neće ništa biti.

La Merluche (Harpagonu.) Molim da oprostite, gospodine: mislio sam da mi valja dotrčati brže.

Harpagon. Šta si došao, ti zlotvore?

La Merluče. Da vam kažem: oba su vam konja bez potkova.

Harpagon. Neka se odmah odvedu k potkivaču!

Cléante. Dotle, dok ne budu potkovani, ja ću za vas, oče, vršiti domaćinske dužnosti, te ću otpratiti gospođu u vrt i onamo ću naručiti zakusku.

Petnaesti prizor

Harpagon, Valère.

Harpagon. Valère, pripazi malo na sve to, i postaraj se, molim te, da mi od toga što više skloniš, pa da se vrati trgovcu.

Valère. To je dovoljno.

Harpagon (sâm.) O bezočni sine! Zar bi ti da upropastiš mene?

Četvrti čin

Prvi prizor

Cléante, Mariane, Elise, Frosine.

Cléante. Vratimo se ovamo, tu će nam biti mnogo zgodnije; nema oko nas nikoga sumnjivoga, te možemo slobodno govoriti.

Elise. Jest, gospođo, brat mi je povjerio ljubav što spram vas goji. Poznajem jade i nemilote što znaju prouzrokovati takve neprilike, i ja vas uvjeravam da se s najvećom nježnošću zanimam za tu zgodu.

Mariane. Slatka mi je utjeha što vidim da je uz mene stala ovakva osoba kao što ste vi, i zaklinjem vas, gospođo, da mi zauvijek očuvate to plemenito prijateljstvo što mi toliko ublažuje krutu sudbinu.

Frosine. Vi ste, vjere mi, nesretnici, i jedno i drugo, što me niste prije svega toga obavijestili o svojoj zgodi. Ja bih zacijelo odvrtila od vas tu nevolju i ne bih prilike navela na ovo gdje su sada.

Cléante. Šta ćeš? Ljuti mi je udes moj dosudio ovako. Ali na što ste se, krasna Mariane, odlučili vi?

Mariane. Ah, zar ja imam moći da se na išta odlučujem? U ovoj zavisnosti u kojoj sam ja, mogu li išta stvarati osim želja?

Cléante. Zar meni nema u vašem srcu druge potpore osim jedinih želja? Nema voljnoga milosrđa? Nema pomoćnice dobrote? Nema djelatne sklonosti?

Mariane. Šta bih vam rekla? Zamislite sebe na mojem mjestu i rasudite šta mogu učiniti. Savjetujte, naređujte vi sami, ja se uzdam u vas; a vi ste, mislim, odviše razboriti da biste od mene iziskivali išta osim onoga što mi dopušta čast i pristojnost.

Cléante. Ah, na što vi mene primoravate, kad me upućujete na ono što će voljno biti da mi dopusti mrzovoljno mišljenje stroge časti i skrupulozne pristojnosti!

Mariane. Ta šta bi vi da učinim? Kad bih i mogla prekoračiti mnoge obzire na koje je obvezan naš ženski rod, moram biti obzirna spram moje majke: ona me je odvijeka odgajala s najvećom nježnošću, pa se ne mogu odlučiti da nju zlovoljim. Poradite, potrudite se kod nje: uznastojte koliko god možete da predobijete nju; vi možete raditi i govoriti što god vas volja, ja vam dopuštam; a ako treba jedino da se ja izjavim vama u prilog, ja sam voljna pristati da joj sama priznam sve svoje osjećaje za vas.

Cléante. Frosine, mila moja Frosine, bi li ti nama poslužila?

Frosine. Vjere mi, zar to i treba pitati? Bih od svega srca. Vi znate da sam ja vrlo blage naravi. Bog mi nije stvorio srce od kamena; od prevelike nježnosti volim ja iskazivati sitne usluge kad vidim dvoje kako se ljube u svakoj časti i poštenju. Šta bismo mogli uraditi tu?

Cléante. Razmisli malo, molim te!

Mariane. Razbistri nam pamet!

Elise. Pronađi kakav način da razbiješ ovo što si načinila.

Frosine. To je prilično teško. (Mariani.) Što se vaše majke tiče, ona nije nikako nerazumna, pa bi se mogla predobiti za odluku da na sina prenese dar kojim hoće obdariti oca. (Cléantu.) Ali zlo razabiram u tom što je vaš otac vaš otac.

Cléante. To se razumije.

Frosine. Velim to da se on neće odljutiti ako mu se pokaže da ga odbijaju, i onda neće biti voljan pristati na vašu ženidbu. Da bude dobro, trebalo bi da odbije on sâm, i trebalo bi nastojati da vas kako god omrazimo njemu.

Cléante. Imaš pravo.

Frosine. Jest, imam pravo, znam dobro. To bi trebalo; ali vraška je stvar kako bi se za to našao način... Počekajte! Da nam je kakva ženska, nešto vremešna, sposobna kao ja, koja bi prilično znala igrati odličnu damu, da bismo ju na brzu ruku raskošno opremili i nadjenuli joj kakvo neobično ime markize ili vikontese, tobože iz donje Bretagne, ja bih bila dovoljno spretna i natovarila bih vašemu ocu da ta ženska ima, osim kuća, sto tisuća škuda gotova novca, da je do ludila zaljubljena u njega i želi mu biti žena, tako da bi mu vjenčanim ugovorom poklonila sav svoj imutak: a ja ne sumnjam da bi se on privolio toj ponudi. Jer na koncu konca, on vas ljubi jako, ali malko jače ljubi on novce: a dok se zanesete za tim mamcem i pristane jednom na ono što se vas tiče, slabo će mu vrijediti iza toga kad mu pukne među očima, i on jasno razabere imutak naše markize.

Cléante. Sve je to vrlo dobro zamišljeno.

Frosine. Pustite mi da ja radim. Sjetila sam se jedne prijateljice, koja će nam biti zgodna.

Cléante. Budi uvjerena, Frosine, o mojoj zahvalnosti, ako stvar istjeraš na čistac. Ali da mi najprije, dražesna Mariane, molim vas, predobijemo vašu majku; svakako je težak posao razbiti tu ženidbu. Upnite se i vi, molim vas, koliko god budete mogli. Poslužite se svom onom vlašću što vam ju spram nje daje sklonost njena: upotrijebite do kraja rječitu milotu, svemoćnu dražest, što ju je Bog dao vašim očima i vašim ustima; i nemojte, molim vas, zaboraviti one nježne riječi, one slatke molbe i ono ganutljivo milovanje, kojemu se ne može, uvjeren sam, ništa odbiti.

Mariane. Učinit ću što god mogu, i neću ništa zaboraviti.

Drugi prizor

Harpagon, Cléante, Mariane, Elise, Frosine.

Harpagon (za sebe, neopažen.) Oho, sin moj ljubi ruku tobožnjoj maćehi, a tobožnja se maćeha ne brani jako. Da tu nije neka tajna?

Elise. Evo mojega oca.

Harpagon. Kočija je pripravna, možete krenuti kad god vas volja.

Cléante. Kad vi, oče, ne idete, ja ću ih otpratiti.

Harpagon. Ne, ostani; one će otići i same, a ja tebe trebam.

Treći prizor

Harpagon, Cléante.

Harpagon. No, šta se tebi čini o toj osobi, bez obzira što bi tebi bila maćeha?

Cléante. Šta se meni čini?

Harpagon. Jest, o njenu biću, pojavi, ljepoti, duhu?

Cléante. Da, da!

Harpagon. I šta još?

Cléante. Da vam iskreno kažem, nije mi se učinila onakva kakvu sam zamišljao. Biće joj je puka koketerija, pojava prilično nespretna, ljepota vrlo osrednja, a duh najobičniji. Nemojte, oče, misliti, kao da je to zato da bih vam ju omrazio; jer ako je već maćeha, isto volim ovu kao i drugu.

Harpagon. Ali ti si joj maločas govorio...

Cléante. Rekao sam joj u vaše ime nekoliko ljubeznosti; ali to je bilo zato da vama ugodim.

Harpagon. Ti dakle ne bi imao sklonosti za nju?

Cléante. Ja? Nipošto.

Harpagon. To mi je žao, jer mi ništi jednu misao što mi je bila pala na pamet. Kad sam ju vidio ovdje, razmislio sam o svojoj dobi, pa sam rasudio da bi mi se moglo prigovoriti što uzimam tako mladu žensku. Taj me je razlog odvratio od mogega nauma; pa kako sam ju zaprosio i zadao joj riječ, bio bih ju dao tebi, kad ti ne bi spram nje iskazivao protivnost.

Cléante. Meni?

Harpagon. Tebi.

Cléante. Za ženu?

Harpagon. Za ženu.

Cléante. Slušajte! Istina je da ona nije osobito po mojem ukusu, ali da ugodim vama, oče, odlučit ću se da je uzmem, ako vi hoćete.

Harpagon. Ja? Ja sam razboritiji nego što ti misliš; ja neću siliti tvoju sklonost.

Cléante. Molim, ja ću se za to upeti vama za volju.

Harpagon. Ne, ne; ne može biti sretan brak gdje nema sklonosti.

Cléante. To je, oče, stvar koja će možda kasnije doći; kažu da je ljubav često plod braka.

Harpagon. Ne: s muške se strane ne smije rizikovati; to su nemile posljedice kojima te ja ne želim izvrgavati. Da si spram nje osjećao kakvu sklonost, u dobar čas, ja bih je udao za tebe mjesto za mene: ali kad nije tako, držat ću se prve moje nakane i uzet ću je ja sâm.

Cléante. No dakle, oče, kad su takve prilike, trebam vam otkriti srce, trebam vam odati našu tajnu. Istina je da ja nju ljubim od onoga dana kad sam je ugledao na šetnji; da sam malo prije kanio zaiskati ju od vas za ženu, a zadržala me je jedino izjava o vašim čuvstvima i strah da ne ozlovoljim vas.

Harpagon. Jesi li ju pohađao?

Cléante. Jesam, oče.

Harpagon. Mnogo puta?

Cléante. Prilično, za ovo vrijeme.

Harpagon. Jesi li lijepo bio dočekivan?

Cléante. Vrlo lijepo, ali nije znala tko sam; i zato se je maločas iznenadila Mariane.

Harpagon. Jesi li joj izjavio ljubav i nakanu da je uzmeš?

Cléante. Dabome; i čak sam nešto malo o tom otkrio njenoj majci.

Harpagon. Je li ona saslušala tvoju ponudu njenoj kćeri?

Cléante. Jest, vrlo uljudno.

Harpagon. A uzvraća li kći jako tvoju ljubav?

Cléante. Ako ću vjerovati onomu što se čini, ja si uobražavam da me ponešto voli.

Harpagon (tiho, za sebe.) Veselim se što sam doznao takvu tajnu; to sam baš i želio. (Glasno.) No, dakle, sine, znaš li šta je? To: ako izvoljavaš smisliti, valja ti da se okaniš te svoje ljubavi, da prestaneš salijetati onu koju ja želim uzeti, i da se za kratko vrijeme oženiš onom koja ti se namjenjuje.

Cléante. Zar bi vi, oče, ovako da se titrate mnome? Kad su dakle prilike dotjerale dotle, izjavljujem ja vama da se neću okaniti ljubavi svoje za Marianu i da nema te krajnosti u koju se ja ne bih upustio da nju vama otmem; pa ako vi imate privolu majčinu, ja ću imati možda drugu pomoć koja će se boriti za mene.

Harpagon. Šta, obješenjače, ti se usuđuješ da se meni pleteš u poslove!

Cléante. Vi se pletete u moje poslove, ja sam bio prvi.

Harpagon. Zar ja nisam tvoj otac? I zar ti meni ne duguješ poštovanje?

Cléante. U tim se stvarima ne moraju djeca pokoravati očevima, a ljubav ne zna ni za koga.

Harpagon. Naučit ću ja tebe čestitim batinama da mene znaš.

Cléante. Sve vaše prijetnje neće ništa izraditi.

Harpagon. Ti ćeš se odreći Mariane.

Cléante. Nipošto.

Harpagon. Dajte mi odmah batinu!

Četvrti prizor

Harpagon, Cléante, Jacques.

Jacques. He, he, he, gospodo, šta je to? Šta vi mislite?

Cléante. Marim ja za to!

Jacques (Cléantu.) Ta polako, gospodine!

Harpagon. Tako bezobrazno govori on meni!

Jacques (Harpagonu.) Ta molim vas, gospodine!

Cléante. Ja ne odustajem.

Jacques (Cléantu.) Pa zar ocu vašemu!

Harpagon. Pusti me!

Jacques (Harpagonu.) Pa zar sinu vašemu! Da sam to barem ja!

Harpagon. Ja ću tebe samoga, Jacques, uzeti za suca u ovoj stvari, da pokažem kako ja imam pravo.

Jacques. Pristajem. (Cléantu.) Uklonite se malo!

Harpagon. Ja ljubim djevojku i hoću da je uzmem, a taj obješenjak obezobrazio, te i on ljubi nju i unatoč mojim nalogima hoće nju.

Jacques. A, ima krivo.

Harpagon. Zar to nije strahovita stvar, kad bi sin da se takmi s ocem? I zar on ne bi morao odustati i ne dirati u moju sklonost?

Jacques. Imate pravo. Pustite me da govorim s njim, i ostanite ovdje.

Cléante (Jacquesu, koji mu se približava.) Pa dobro, kad on hoće tebe odabrati za suca, ja ne uzmičem; svejedno mi je, tko bio da bio: i ja ću se u našoj razmirici pozvati na tebe, Jacques.

Jacques. Veliku mi čast iskazujete.

Cléante. Ja sam se zagledao u mladu žensku, koja mi uzvraća ljubav i nježno prihvaća moju riječ; a otac moj zamislio da smeta mojoj ljubavi i prosi nju.

Jacques. Ima zacijelo krivo.

Cléante. Zar ga nije stid da u tim godinama misli na ženidbu? Zar njemu još dolikuje zaljubljavati se? I zar ne bi trebao prepustiti taj posao mladomu svijetu?

Jacques. Pravo imate, on se šali; pustite me da mu kažem dvije-tri riječi. (Harpagonu.) No dakle, vaš sin nije tako čudan kako vi velite, i opamećuje se: on kaže da zna kakvo vam poštovanje duguje, da se je ražestio samo u prvom žaru, i neće se otimati da se pokori onomu što bude vaša volja, samo ako budete bolje postupali s njim nego što postupate, i ako ga oženite takvom ženskom s kojom bi mogao biti zadovoljan

Harpagon. Ah, ako je tako, reci mu, Jacques, da se od mene može svemu nadati i da mu ja puštam slobodu, neka bira koju god bude htio, osim Mariane.

Jacques. Pustite mene, da ja izradim. (Cléantu.) No dakle, nije vaš otac onako nerazuman kako ga vi prikazujete; on mi je izjavio da se je rasrdio jedino na vašu žestinu i da zamjerava samo vašemu načinu kako postupate; on je jako voljan dozvoliti vam što vi želite, samo ako se budete mirno prihvatili toga, te ako budete njemu iskazivali smjernost, poštovanje i pokornost, što ju sin duguje ocu.

Cléante. Ah, Jacques, možeš mu zajamčiti, ako mi dade Marianu, da ću mu navijek biti najpokorniji na svijetu, i nikad neću bilo šta činiti drugačije nego po njegovoj volji.

Jacques (Harpagonu.) Gotovo je, on pristaje na ono što velite.

Harpagon. To je najkrasnije na svijetu.

Jacques (Cléantu.) Sve je uglavljeno; on je zadovoljan s vašim obećanjima.

Cléante. Hvala Bogu!

Jacques. Gospodo, treba samo da se vi razgovorite, vi ste se sada složili; vi ste se svadali jer se niste znali razumjeti.

Cléante. Dobri moj Jacques, ja ću ti biti zahvalan dokle god živim.

Jacques. Nemate zašto, gospodine.

Harpagon. Ti si mi, Jacques, ugodio, a to zaslužuje nagradu. (Harpagon prekopava po žepu, Jacques pruža ruku, ali Harpagon izvlači samo rubac i veli.) Dobro je, sjetit ću se, ja ti jamčim.

Jacques. Ljubim vam ruke.

Peti prizor

Harpagon, Cléante.

Cléante. Oprosti mi, oče, što sam se ražestio.

Harpagon. Ništa zato.

Cléante. Uvjeravam vas, da to nadasve žalim.

Harpagon. A ja se nadasve veselim što vidim da si razuman.

Cléante. Koliko ste dobri, kad tako zaboravljate moju pogrješku!

Harpagon. Lako se zaboravljaju dječje pogrješke, kad se djeca vraćaju k svojoj dužnosti.

Cléante. I nikako mi ne zlopamtite sve te moje budalaštine!

Harpagon. Na to me ti primoravaš pokornošću i smjernošću u koju staješ.

Cléante. Obećavam vam, oče, da ću sve do smrti čuvati u srcu spomen o vašoj dobroti.

Harpagon. A ja tebi obećavam da nema ništa što ti ne bi dobio od mene.

Cléante. Ah, oče, ne ištem vam ništa više, dosta ste mi dali, kad mi dadoste Marianu.

Harpagon. Šta?

Cléante. Velim, oče, da sam prezadovoljan s vama i da mi je sve sadržano u dobroti vašoj, što mi dajete Marianu.

Harpagon. Tko veli, da ti dajem Marianu?

Cléante. Vi, oče.

Harpagon. Ja?

Cléante. Nema sumnje.

Harpagon. Kako to! Pa ti si obećao da ćeš je se odreći.

Cléante. Ja ću se odreći nje?

Harpagon. Jest.

Cléante. Nipošto.

Harpagon. Ti nisi odustao da težiš za njom?

Cléante. Naprotiv, još sam voljniji nego ikad.

Harpagon. Šta, obješenjače, iznova?

Cléante. Ne može mene ništa promijeniti.

Harpagon. Izradit ću ja već, izdajniče.

Cléante. Radite što vas volja.

Harpagon. Zabranjujem ti da mi ikad dolaziš.

Cléante. U dobar čas!

Harpagon. Neću da znam za tebe.

Cléante. Nemojte.

Harpagon. Odričem te se da si mi sin.

Cléante. Neka!

Harpagon. Razbaštinjujem te.

Cléante. Kako vas god volja.

Harpagon. I proklinjem te.

Cléante. Ne treba meni ništa od vas.

Šesti prizor

Cléante, La Flèche.

La Flèche (dolazi iz vrta s kasetom.) Ah, gospodine, nalazim vas baš u pravi čas! Hodite brže za mnom!

Cléante. Šta je?

La Flèche. Hodite za mnom, velim vam; dobro nam je.

Cléante. Kako to?

La Flèche. Evo se je uradio vaš posao.

Cléante. Šta je?

La Flèche. Na ovo sam vrebao cio dan.

Cléante. Šta je to?

La Flèche. Blago vašega oca što sam ugrabio.

Cléante. Kako si to uradio?

La Flèche. Čut ćete sve. Da se uklonimo; čujem ga kako viče.

Sedmi prizor

Harpagon (više iz vrta za tatom.)

Hvatajte tata! Tata! Ubojicu! Razbojnika! Pravdo, pravedni Bože! Propao sam, ubijen sam, prerezali mi grlo, oteli mi novce moje. Tko bi to bio? Šta je od njega? Gdje je? Gdje se krije? Šta bih učinio da ga nađem! Kamo bih trčao? Ili ne bih trčao? Nije li tamo? Nije li tu? Tko je to? Stani! (Sâm sebi, hvatajući se za ruku.) Vrati mi, huljo, moje novce... Ah, to sam ja... Pomutila mi se pamet, te ne znam gdje sam, tko sam i šta radim. Jaoh, jadni moj novče, jadni moj novče, dragi prijatelju moj, oteše mi tebe! A kad meni ugrabiše tebe, izgubio sam ja potporu, utjehu, radost svoju; sve se je dokončalo meni i nema mi više posla na svijetu! Bez tebe ne mogu ja živjeti. Gotovo je, iznemogao sam, umirem, umro sam, pokopan sam. Zar nema nikoga tko bi me uskrisio, tko bi mi vratio drage novce moje, ili me uputio tko ih je ukrao? A, šta velite? Nije nitko. Izradio taj posao tko mu drago, s velikom je pomnjom uvrebao čas i odabrao je baš onaj mah, kad sam ja razgovarao s mojim nevjernim sinom. Hajdemo! Ja ću dovesti sud, pa neka se na muke udari sva moja kuća, sluge, sin, kći, i ja također. Koliki se je svijet skupio! Koga god pogledam, na toga i sumnjam, i svaki mi se čini da me je okrao. A, o čemu se govori ondje gore? Je li

Molière: Škrtac

tamo moj kradljivac? Molim vas, tamo? O onom, koji me je opljačkao? Kakva je graja? Ako znate za mojega kradljivca, zaklinjem vas, kažite mi! Da se nije sakrio među vama? Svi me gledaju i udaraju u smijeh. Vidjet ćete da su oni bez sumnje učestvovali u krađi što mi je počinjena. Hajdemo brže, po komisare, pandure, provizore, suce, muke, vješala i krvnike. Dat ću povješati sav svijet, a ako ne nađem svoje novce, objesit ću se iza toga ja sâm.

Peti čin

Prvi prizor

Harpagon, komisar.

Komisar. Pustite meni da radim, znam ja svoj zanat, hvala Bogu. Nisam se ja tek danas započeo plesti u to da otkrivam krađe; volio bih da mi je toliko kesa s tisuću franaka koliko sam ljudi dao povješati.

Harpagon. Svima je oblastima interes da tu stvar uhvate u ruke, pa ako se meni ne pronađu novci, ja ću zaiskati sudu sud.

Komisar. Moraju se učiniti svi potrebni koraci. Vi velite, da je u kaseti bilo?...

Harpagon. Potpunih deset tisuća škuda.

Komisar. Deset tisuća škuda!

Harpagon. Deset tisuća škuda.

Komisar. Krađa je zamašna.

Harpagon. Za ovako silno zločinstvo nema dovoljno velike kazne, pa ako on ne bude kažnjen, nije više sigurno ni ono što je najsvetije.

Komisar. U kakvu je novcu bila ta svota?

Harpagon. U valjanim louisdorima i pistolama potpune težine.

Komisar. Na koga sumnjate radi te krađe?

Harpagon. Na sav svijet, i ja želim da pozatvarate sav grad i predgrađa.

Komisar. Slušajte mene; treba da se nitko ne zaplaši i da se tihano uvrebaju neki dokazi, pa da se onda strogo pristupi pronalaženju novaca što su vam ukradeni.

Drugi prizor

Harpagon, komisar, Jacques.

Jacques (u pozadini, okreće se onamo otkud je ušao.) Odmah ću se vratiti: odmah mi ga zakoljite, turite u ključalu vodu i objesite o strop!

Harpagon (Jacquesu.) Koga? Onoga što me je opljačkao?

Jacques. Ja govorim o prasetu što mi je upravo poslao vaš nastojnik, pa hoću da vam ga priredim po mojem ukusu.

Harpagon. Ne radi se o tom, i evo baš gospodina s kojim treba da se govori o drugoj stvari.

Komisar (Jacquesu.) Nemojte se plašiti: ja vas neću ozloglasiti, a stvari će teći tiho.

Jacques. Gospodin je pozvan na večeru?

Komisar. Treba sada, dragi prijatelju, da ništa ne krijete gospodaru.

Jacques. Vjere mi, gospodine, pokazat ću sve što god znam uraditi, i pogostit ću vas što god ljepše budem mogao.

Harpagon. Ne radi se sada o tom.

Jacques. Ako vam ne priredim onako dobro jelo kako bih htio, kriv je vaš gospodin nastojnik, koji mi je podrezao krila nožicama svoje štedljivosti.

Harpagon. Nevjero, o drugoj se stvari radi, a ne o večeri; ja želim da mi iskažeš o novcima što su mi ukradeni.

Jacques. Ukradeni su vam novci?

Harpagon. Jesu, huljo; i ja ću te odmah dati objesiti ako mi ih ne vratiš.

Komisar. Za Boga, nemojte ga mučiti. Vidim mu po licu da je poštenjak, pa ako i ne bude zatvoren, on će vam otkriti što vi želite znati. Jest, prijatelju, ako priznate stvar, neće vam se na žao učiniti, a gospodar će vas valjano nagraditi. Ukradeni su mu danas novci, a vi jedini znate reći štogod o toj stvari.

Jacques (tiho, za sebe.) To mi baš i treba, da se osvetim našem nastojniku. Otkad je došao u kuću on je miljenik; samo se njegovi savjeti slušaju; i još su mi na pameti malopredašnje batine.

Harpagon. Šta ti premišljaš?

Komisar (Harpagonu.) Pustite ga, on se pripravlja da vam udovolji; pravo sam vam rekao da je on poštenjak.

Jacques. Gospodine, ako bi vi da vam kažem šta je, ja mislim da je to počinio vaš dragi gospodin nastojnik.

Harpagon. Valère?

Jacques. Jest.

Harpagon. On, koji mi se čini tako vjeran?

Jacques. Baš on. Ja mislim da vas je okrao on.

Harpagon. A po čemu ti to misliš?

Jacques. Po čemu?

Harpagon. Jest.

Jacques. Ja mislim... po onom, što mislim.

Komisar. No trebate kazati kakovih imate dokaza.

Harpagon. Jesi li ga vidio kako se šulja oko mjesta gdje sam bio metnuo novce?

Jacques. Jesam, zaista. Gdje su vam bili novci?

Harpagon. U vrtu.

Jacques. Jest upravo. Vidio sam ga kako se šulja po vrtu. A u čemu su bili ti novci?

Harpagon. U kaseti.

Jacques. Tako je. Vidio sam u njega kasetu.

Harpagon. A kakva je ta kasetu? Da vidim, je li moja?

Jacques. Kakva je?

Harpagon. Da.

Jacques. Ona je... Ona je, kakva je već kasete.

Komisar. To se razumije. Ali opišite ju malo, da vidimo.

Jacques. Velika je kasete...

Harpagon. Ona što mi je ukradena, mala je.

Jacques. Pa da, mala je, ako se uzme tako; ali ja ju zovem velikom radi onoga što je u njoj.

Komisar. A kakve je boje?

Jacques. Kakve boje?

Komisar. Da.

Jacques. Boje je... no, neke boje... Zar mi ne možete pomoći da kažem?

Harpagon. No?

Jacques. Nije li crvena?

Harpagon. Nije, nego siva.

Jacques. Pa jest, sivocrvena, tako i htjedoh reći.

Harpagon. Nema sumnje, to je zacijelo ona. Zapišite, gospodine, zapišite njegov iskaz. Bože, u koga bih se odsad uzdao? Ne treba ni na što više prisezati, a nakon toga mislim da bih sam sebe mogao okrasti.

Jacques (Harpagonu.) Evo, gospodine, njega opet. Nemojte mu barem govoriti da sam ja vama to otkrio.

Treći prizor

Harpagon, komisar, Valère, Jacques.

Harpagon. Priđi, hodi i priznaj najcrnje djelo, najstrahovitije zlodjelo što se je ikad počinilo!

Valère. Šta bi vi, gospodine?

Harpagon. Zar se ti, izdajniče, ne stidiš svojega zločinstva?

Valère. Ta o kakvom zločinstvu govorite vi?

Harpagon. O kakvom zločinstvu govorim ja, ti sramotniče! Kao da ne znaš šta ja velim! Uzalud ga nastojiš prikriti: otkrila se je stvar i ja sam upravo doznao sve. Tako ti zloupotrebljavaš moju dobrotu i namjerice mi se uvlačiš u kuću, da me iznevjeriš, da mi ovakvu psinu učiniš!

Valère. Kad vam se je, gospodine, otkrilo sve, neću ševrdati niti vam poricati.

Jacques (za sebe.) O, zar sam i ne misleći pogodio?

Valère. Kanio sam vam govoriti o tom i htio sam da za to sačekam povoljnu priliku; ali kad je tako, zaklinjem vas da se ne ljutite i da izvolite saslušati moje razloge.

Harpagon. A kakve bi razloge da mi kazuješ, ti sramotni kradljivče?

Valère. Ah, gospodine, nisam ja zaslužio ta imena. Istina je, ogriješio sam se o vas, ali napokon, moj se grijeh može oprostiti.

Harpagon. Šta, oprostiti, takva zasjeda, takvo ubojstvo!

Valère. Molim vas, ne srdite se! Dok me saslušate, vidjet ćete da zloća nije tolika kolikom ju stvarate vi.

Harpagon. Zloća nije tolika kolikom ju stvaram ja! A moja je krv, moje srce, obješenjače!

Valère. Vaša krv, gospodine, nije dopala u loše ruke. Ja sam od takva roda da joj nisam na sramotu: i ničega u tom nema što ja ne bih mogao popraviti.

Harpagon. To i jest moja volja, i da mi vratiš što si mi ugrabio.

Valère. Vašoj ću časti, gospodine, potpuno udovoljiti.

Harpagon. Ne radi se tu o časti. Ali tko je tebe, reci, naveo na to djelo?

Valère. Ah, zar me i pitate?

Harpagon. Jest, zaista, pitam te.

Valère. Jedan bog koji ispričava sve što prouzrokuje: Amor.

Harpagon. Amor!

Valère. Jest.

Harpagon. Lijepo li ljubavi! Lijepo ljubavi, vjere mi, lijepo ljubavi za moje louisdore!

Valère. Ne, gospodine, nije mene zamamilo vaše bogatstvo, nije mene zablještilo to; uvjeravam vas da ne težim za svim vašim blagom, samo ako mi ostavite ono što imam.

Harpagon. Neću, do sviju vragova; neću ti ga prepustiti. Ta gledajte tu bezobraštinu, hoće da zadrži što mi je ukrao!

Valère. Zar vi to krstite krađom?

Harpagon. Bih li to krstio krađom! Toliko blago!

Valère. Istina je, blago jest, i bez sumnje najdragocjenije što imate; ali neće to biti krađa ako mi ga prepustite. Klečeći, molim vas za to blago puno milote; ako ćete pravo učiniti, treba da mi ga date.

Harpagon. Neću ja to učiniti. Šta ovo znači?

Valère. Mi smo si obećali uzajamnu vjernost i zakleli se da se nećemo ostavljati.

Harpagon. Zakletva je divna, a obećanje smiješno!

Valère. Jest, zadali smo si riječ da ćemo do vijeka biti svoji.

Harpagon. To ću vam ja bogme spriječiti, jamčim vam.

Valère. Rastaviti nas može jedino smrt.

Harpagon. Baš se je vraški pomamio za mojim novcima!

Valère. Rekao sam vam već, gospodine, da me nije sebičnost navela da to učinim. Srce mi nije radilo po onim pobudama što ih vi mislite, nego mi je tu odluku udahnuo plemenitiji razlog.

Harpagon. Vidjet ćete, on bi radi kršćanskoga milosrđa prigrabio moje dobro. Ali ja ću to urediti; a sud će meni, obješenjače bezobrazni, pribaviti za sve zadovoljštinu.

Valère. Postupajte kako vas volja, a ja sam evo pripravan pretrpiti svako nasilje koje hoćete; ali vas molim, vjerujte mi barem to: ako tu ima ikakva zla, neka budem krivljen jedini ja, jer vaša kći nije u svem tom ništa skrivila.

Harpagon. I vjerujem, zaista: bilo bi vrlo čudno da se je moja kći uplela u to zločinstvo. Ali ja hoću da dobijem što je moje, pa mi priznaj kuda si je uklonio.

Valère. Ja?... Nisam je ni uklonio; ona je još u vašoj kući.

Harpagon (za sebe.) Oj draga moja kaseto! (Glasno.) Nije mi se micala iz kuće?

Valère. Nije, gospodine.

Harpagon. He, ded mi reci: ti ju nisi dirao?

Valère. Ja da bih ju dirao! Ah, krivicu joj činite, a isto tako i meni; najčišćim i najsmjernijim žarom plamtio sam ja za njom.

Harpagon (za sebe.) Plamtio za mojom kasetom!

Valère. Volio bih umrijeti nego da mi se je javila ikakva uvredljiva misao o njoj: ona je za to prepametna i prepoštena.

Harpagon (za sebe.) Moja kaseto prepoštena!

Valère. Sve su mi se želje ograničile na to da uživam gledajući nju, i nikakva mi opačina nije obeščašćivala ljubav što su mi udahnule krasne oči njene.

Harpagon (za sebe.) Krasne oči moje kasete! On govori o njoj kao ljubavnik o ljubavnici.

Valère. Gospa Claude zna, gospodine, istinu o toj zgodu, i ona vam može posvjedočiti...

Harpagon. Šta, moja je sluškinja upletena u tu stvar?

Valère. Jest, gospodine, ona je bila svjedokinja kad smo se obećali, i tek kad je razabrala kako je poštena moja ljubav, pomogla mi je da nagovorim vašu kćer, te mi je ona zadala riječ i prihvatila moju riječ.

Harpagon. Ha! (Za sebe.) Da nije pobudio od straha koji ga je spopao od suda? (Valèru.) Šta nam tu pleteš o mojoj kćeri?

Valère. Velim vam, gospodine, namučio sam se nadasve dok nisam stidljivost njenu privolio na ono što mi je željela ljubav.

Harpagon. Čiju stidljivost?

Valère. Vaše kćeri; istom jučer se je odlučila, te smo uzajamno potpisali bračno obećanje.

Harpagon. Moja je kći potpisala tebi bračno obećanje?

Valère. Jest, gospodine, a ja sam potpisao njoj.

Harpagon. O Bože, još jedna nesreća!

Jacques (komisar.) Pišite, gospodine, pišite.

Harpagon. Sve gora nevolja! Sve ljući očaj! (Komisar.) Učinite dakle, gospodine, što vam je službena dužnost, i sastavite mu zapisnik kao tatu i zavodniku.

Jacques. Kao tatu i zavodniku.

Valère. Ta imena ne pristaju meni; a dok se dozna tko sam ja...

Četvrti prizor

Harpagon, Elise, Mariane, Valère, Frosine, Jacques, komisar.

Harpagon. Ah, nevaljalice kćeri! Nedostojna kćeri oca kakav sam ja! Zar ti tako izvršuješ ono što sam te učio! Zaljubljuješ se u sramotna kradljivca i bez moje privole zadaješ njemu riječ! Ali prevarit ćete se vi i jedno i drugo. (Elisi.) Četiri debela zida jamčit će mi za tvoje vladanje; (Valèru) a valjana vješala, obješenjače bezobrazni, pribavit će mi zadovoljštinu za tvoju drzovitost.

Valère. Neće vaša strast presuditi tu stvar; bit ću barem saslušan prije nego što me osude.

Harpagon. Zabunio sam se kad sam spomenuo vješala; živ ćeš biti udaren na kotač.

Elise (klečeći pred Harpagonom.) Ah, oče, prihvatite, molim vas, malo čovječnija čuvstva, i nemojte tjerati do krajnje žestine očinske vlasti. Ne zanosite se za prvim pobudama svoje strasti; počekajte i razmislite šta ćete činiti. Potrudite se da bolje promotrite onoga na kojega se tužite. Sasvim je drugačiji nego što ga prosuđuju vaše oči; i manje ćete se čuditi što sam mu se predala, dok budete doznali da već odavno ne biste imali mene kad ne bi bilo njega. Jest, oče, on je onaj što je mene izbavio iz velike opasnosti kad sam se, znate, davila u vodi, pa njemu vi dugujete život ove iste kćeri, kojoj...

Harpagon. Sve to nije ništa; bolje bi mi bilo da te je pustio neka se utopiš, nego što je uradio ovo.

Elise. Zaklinjem vas, oče, očinskom ljubavlju, da mi...

Harpagon. Ne, ne, neću ništa da slušam; treba da pravda izvrši svoju dužnost.

Jacques (za sebe.) Platit ćeš ti meni moje batine.

Frosine (za sebe.) Čudna je to zbrka.

Peti prizor

Anselme, Harpagon, Elise, Mariane, Frosine, Valère, komisar, Jacques.

Anselme. Šta je, gospodine Harpagone, vidim vas svega uzbuđen!

Harpagon. Ah, gospodine Anselme, gledajte najvećega nesretnika na svijetu, i eto vam mnogo nemira i nereda kod ugovora što ga dolazite sklopiti. Ubijaju me u imutku, ubijaju me u časti; i eto nevjernika, zlikovca, koji je povrijedio sva najsvetija prava, koji se je pod službeničkim imenom ušuljao meni u kuću, da mi pokrade novce i da mi zavede kćer.

Valère. Tko i misli na vaše novce o kojima mi trabunjate?

Harpagon. Jest, obećali su si uzajamno da će se uzeti. Ta se uvreda tiče vas, gospodine Anselme; vi ga morate tužiti i na svoj trošak provesti sav sudbeni postupak, da mu se osvetite za bezobraštinu.

Anselme. Nije meni nakana da uzimam ženu preko volje njene i da ikako težim za srcem koje se je odalo drugomu; ali vaše sam interese voljan braniti kao i svoje vlastite.

Harpagon. Ovaj je gospodin poštenjak komisar, koji neće, kako mi je rekao, ni u čem zaboraviti svoju službenu dužnost. (Komisaru, pokazujući mu Valèra.) Svjedočite protiv njega, gospodine, i učinite stvar vrlo kažnjivom.

Valère. Ne razumijem kakvo bi mi se zločinstvo moglo skovati od ljubavi za vašu kćer, i na kakvu bih kaznu, kako vi mislite, mogao biti osuđen radi naše vjeridbe, dok se dozna tko sam ja.

Harpagon. Ne marim ja za te bajke; danas vrve po svijetu sami plemeniti lupeži, same varalice koji se koriste svojom opskurnošću te se bezočno kite kojim god čuvenim imenom što smisle da uzmu.

Valère. Znajte, ja sam preponosit da bih se ičim kitio što nije moje, i cio Napulj može posvjedočiti moj plemeniti rod.

Anselme. Polagano! Pazite šta govorite. Vi tu rizikujete više nego što slutite, jer govorite pred čovjekom koji poznaje sav Napulj i može lako progledati što vi pričate.

Valère. Ja nisam onaj koji se ičega boji, pa ako poznajete Napulj, znate vi tko je bio don Toma Alburci.

Anselme. Dabogme da znam; i malo ga je ljudi poznavalo bolje od mene.

Harpagon. Ne marim ja ni za don Tomu ni za don Martina. (Vidi da su upaljene dvije svijeće, te gasi jednu.)

Anselme. Molim, dopustite mu neka govori; vidjet ćemo šta hoće reći.

Valère. Ja bih htio reći da mi je on bio otac!

Anselme. On?

Valère. Jest.

Anselme. Manite se, vi zbijate šalu. Smislite kakvu drugu priču koja bi vam mogla bolje uspjeti, i ne pokušavajte se izbaviti tom varkom.

Valère. Smislite da bolje govorite. To nije laž i ja ne tvrdim ništa što ne bih mogao lako dokazati.

Anselme. Vi se dakle usuđujete govoriti da ste sin don Tome Alburcija?

Valère. Jest, usuđujem se i pripravan sam da tu istinu branim od svakoga.

Anselme. Čudna je ta smionost! Da se postidite, znajte da ima najmanje šesnaest godina kako je taj čovjek o kojem nam govorite poginuo na moru s djecom i sa ženom, kad ih je htio izbaviti žive iz ljutih progonstva što su bila nastala uz neredu u Napulju, tako da je odande istjerano više plemenitih porodica.

Valère. Jest. Ali da vas postidim, znajte vi, da je njegova sina, kojemu je bilo sedam godina, spasio iz toga brodoloma zajedno sa slugom španjolski brod, a taj izbavljeni sin je ovaj, što govori s vama. Znajte da je kapetana toga broda ganuo moj udes i on me zavolio; dao me je odgojiti kao rođenoga sina i ja sam služio u vojnoj službi, otkad sam dorastao za nju; istom pred kratkim sam vremenom doznao da mi otac nije umro, kako sam uvijek mislio; kad sam pošao potražiti oca, te sam prolazio svud, sam mi je Bog udesio priliku da vidim krasnu Elisuu; čim sam je ugledao, zarobila me njena krasota, pa su me silna ljubav moja i strogost njena oca naveli na odluku da mu se uvučem u kuću, a drugoga sam poslao da traži moje roditelje.

Anselme. Ali kakvi nas dokazi još, drugačiji nego vaše riječi, mogu uvjeriti da ovo nije bajka koju ste vi izgradili na jednoj istini?

Valère. Španjolski kapetan, mojega oca pečat s rubinom, narukvica od agata što mi je majka metnula na ruku, i stari Pedro, onaj sluga što se je sa mnoom spasao iz brodoloma.

Mariane. Ah, na vaše riječi mogu ovdje odgovoriti ja, da vi nikako ne varate; i po svem što vi kazujete jasno razabiram da ste vi moj brat.

Valère. Vi moja sestra!

Mariane. Jesam: srce mi se je uzбудilo onoga časa čim ste progovorili; a majka naša, koju ćete vi razdragati, nebrojeno mi je puta pripovijedala o nesrećama naše obitelji. Ni nama nije dosudio Bog da poginemo u onom žalosnom brodolomu; ali nam je spasio život jedino uz gubitak naše slobode; nas su, majku i mene, s krhotina našega broda ugrabili gusari. Nakon deset godina robovanja sretan nam udes vratio slobodu i mi se vratile u Napulj; tamo je sve dobro naše bilo rasprodano, a o ocu nismo mogle dobiti vijesti. Otputovale smo u Genovu, gdje je majka pokupila nešto jadnih preostataka neke raskomadane baštine, a odande je, bježeći od krute nepravice svojih rođaka, došla ovamo, gdje skoro i ne živi, nego kunja.

Anselme. O Bože, kakva su djela tvoje moći! I kako ti pokazuješ da si ti jedini moćan tvoriti čudesu! Zagrlite me, djeco moja, i združite oboje zanos svoj sa zanosom vašega oca.

Valère. Vi ste naš otac?

Mariane. Vas je majka moja toliko oplakivala?

Anselme. Jest kćeri moja, jest, sine moj, ja sam don Toma Alburci, kojega je Bog spasao iz valova sa svim novcima što sam nosio; dulje od šesnaest sam godina mislio da ste svi pomrli, te sam nakon dugih putovanja kanio da u braku s blagom i razumnom ženskom steknem utjehu nove porodice. Kako sam vidio da mi je slabo siguran život ako se vratim u Napulj, odrekao sam se toga zauvijek; tamo sam uspio sve rasprodati što sam imao, te sam se udomio ovdje, gdje sam pod imenom Anselme želio odbiti od sebe jade onoga drugoga imena što mi je prouzrokovalo tolike nevolje.

Harpagon (Anselmu.) Ovo je vaš sin?

Anselme. Jest.

Harpagon. Ja ću vas tužiti da mi platite deset tisuća škuda što mi je on ukrao.

Anselme. On ukrao vama?

Harpagon. On sâm.

Valère. Tko vam je to rekao?

Harpagon. Jacques.

Valère (Jacquesu.) Ti to kažeš?

Jacques. Eto vidite, da ja ne kažem ništa...

Harpagon. Jest, evo gospodin je komisar zapisao njegov iskaz.

Valère. Zar bi vi mene mogli smatrati sposobnim za tako podlo djelo?

Harpagon. Bio ili ne bio sposoban, ja hoću svoje novce.

Šesti prizor

Harpagon, Anselme, Elise, Mariane, Cléante, Valère, Frosine, komisar, Jacques, La Flèche.

Cléante. Nemojte se jaditi, oče, i ne krivite nikoga. Pronašao sam vijesti o vašoj zgodi, pa sam došao da vam kažem: ako se odlučite i dopustite da ja uzmem Marianu, vratit će vam se vaši novci.

Harpagon. Gdje su?

Cléante. Ne kinite se za to. Novci su na mjestu za koje ja jamčim, i sve stoji jedino do mene: trebate kazati na što se odlučujete; možete birati ili da mi date Marianu, ili da izgubite svoju kasetu.

Harpagon. Nije ništa ukradeno iz nje?

Cléante. Baš ništa. Kanite li dakle pristati na taj brak i vašu privolu pridružiti privoli njene majke, koja joj pušta slobodu neka bira između nas dvojice?

Mariane (Cléantu.) No vi ne znate da ta privola nije dovoljna, i da mi je Bog (pokazuje Valère) uz brata vratio evo malo prije oca, (pokazuje Anselma) od kojega treba da me dobjete.

Anselme. Djeco moja, Bog mene ne vraća vama zato da budem protivan vašoj ljubavi. Gospodine Harpagone, vi pravo sudite da će mlada osoba prije odabrati sina nego oca. Nemojte, dakle, da vam se govori što ne treba čuti, nego kao i ja pristanite na taj dvostruki brak.

Harpagon. Da se ja odlučim, treba da vidim moju kasetu.

Cléante. Vidjet ćete ju živu i zdravu.

Harpagon. Ja nemam novaca da djeci dadem za ženidbu i za udaju.

Anselme. Pa ja ih imam za njih; ne vodite brigu radi toga.

Harpagon. Hoćete li se obvezati da ćete namiriti sve troškove za te dvije ženidbe?

Anselme. Hoću, obvezujem se. Jeste li zadovoljni?

Harpagon. Jesam, ako mi za svadbu naručite odijelo.

Anselme. Pristajem. Hajdemo da se nauživamo veselja kojim nas ovaj sretni dan nudi.

Komisar. Hej, gospodo, hej! Polako, molim. Tko će meni platiti moje pisarije?

Harpagon. Ne trebaju nama vaše pisarije.

Komisar. Tako je, ali mi nije po volji da sam ih uludo spisao.

Harpagon (pokazuje Jacquesa.) Za naplatu vama dajem vam evo ovoga čovjeka da ga objesite.

Jacques. Jaoh, šta ću sada? Batinaju me kad govorim istinu, a hoće da me vješaju kad lažem.

Anselme. Gospodine Harpagone, treba mu oprostiti tu varku.

Harpagon. Vi ćete dakle platiti komisara?

Anselme. Neka bude! Hajdemo brže našu radost javiti vašoj majci.

Harpagon. A ja, da vidim moju dragu kasetu.

Rječnik

agat (grč.) – ahat, vrsta poludragog kamena

alem (tur.) – dragulj, dijamant

Aumalski – pridjev prema Aumale, selu u Normandiji

četrun (prema tal.) – limun

denier (franc.) – sitni novčić, 12 deniera daju jedan sou

haljinac - pregača

komisar (lat.) – viši policijski službenik, komesar

konfekt (tal.) – kolačić, slatkiš, bombon

kvatre (lat.) – post na početku svakog godišnjeg doba

louisdor (franc.) – francuski dukat od 20 zlatnih franaka (po kralju Luju XIII.)

meble (franc.) – namještaj

musketa (tal.) – starinska puška na fitilj

pistol, pistola (franc.) – zlatni dukat različitih vrijednosti (naziv prema tal. gradu Pistoji, gdje su ga kovali)

provizor (lat.) – nadstojnik, upravitelj

recipijent (lat.) – u kemiji posuda koja služi za hvatanje tekućina ili plinova

retorta (lat.) – posuda u obliku polukugle s uskim grlom, koja služi za kemijske pokuse ili destilaciju

sou (franc.) – sitni francuski novac; dvanaest deniera daju jedan sou, a dvadeset soua jedan franak

škuda (lat.) – francuski ecú, srebrni novac vrijedan u Molièreovo vrijeme 3 franka

vigilija (lat.) – bdijenje (prije blagdana)